

ŠT.

10

mladika

1970
oktober

MLADIKA

IZHAJA VSAK MESEC
RAZEN JULIJA - AVGUSTA
1970 leto XIV. šte. 10

VSEBINA:

Ivan Udovič: Jesen kliče na delo	150
Peter Maljuc: 29. oktober - eden svetlih dni v naši zgodovini	150
Nelly Scuster: Sporočilo o kralju Matjažu	150
Anka Tomazin: Na poti h grobovom	151
Boris Pangerc: Obisk	151
Nelly Schuster: Že v prvem detinstvu	151
L'udo Zubeč - M. Breclj: Pomlad Adele Ostroluške	152
F. M.: Petdeset let po ko-roškem plebiscitu	154
J. Breclj: Naša mladost - naša rast	155
M. Šah: Razveseljav pojav - porast učencev	155
Nelly Schuster: Premaga-la bom	156
J. Pertot: Naša mladina na sončnih poljanah	157
Marija: Vi ste podobni	157
Boris Pangerc: Deček s psom	158
Kje bo kaj v novi pro-svetni sezoni	158
Kaj župnijski prosvetni krožki lahko dobe	160
Danilo Sedmak: Dvoje-zičnost da ali ne?	161
Sergij Pahor: V čem spre-minja Štokov deželni zakon naš položaj	162
S. K.: Naši telovadci v tekmi s telovadci mili-jonskih narodov	163
Martin Jevnikar: Sodob-na slovenska zamejska literatura	165
Knjige, gledališče, razsta-ve, kulturni koledarček	167

Uredil
JOŽE PETERLIN

Revijo izdaja uredniški odbor: Stanko Janežič, Marij Maver, Albert Miklavc, Franc Mljač, Sergij Pahor, Boris Pangerc, Jože Peterlin, Zora Tavčar, Maks Šah, Drago Štoka, Emil Valentinčič in Marilka Korsič.

Odgovorni urednik:
MARJJ MAVER

Zunanja oprema
PAVEL MEDVEŠCEK

Uredništvo in uprava: Trst, via Donizetti 3, tel. 768189 - Pod uredništvo v Gorici: SKAD

Čekovni račun 11/7019

Registrirano na sodišču v Trstu št. 193

Tiska tiskarna »Graphis«, Trst, ul. Sv. Frančiška 20, tel. 29-477

PISMA NAM IN VAM

ODMEVI
NA DRAGO 1970

Že v zadnji številki naše revije smo objavili nekaj odmevov na Drago. Od tedaj do danes smo opa-

zili še precej novih, zelo pestrih poročil in mnenj.

Zanimiv je odmev ilustratorja, ki nam je poslal v zvezi s kritiko Drage dve zanimivi ilustraciji. Prva je tale:

TAKO SI ZAMIŠLJA »GOSPODARSTVO« CARINSKI PREGLED ZA PREDAVATELJE V DRAGI 1971

V ljubljanskih *Naših razgledih* je prof. Jože Goričar objavil 25. septembra 1970 daljši članek z naslovom: »Draga 1970. Domstvo, zamejstvo, zdomstvo.«

Tržaški list *Demokracija* je objavil 30. septembra pod naslovom »Študijski dnevi v Dragi« za svoj skromni obseg obsežni članek s svojimi pogledi na to zborovanje.

Ljubljanski *Naši razgledi* so 23. oktobra 1970 objavili na več kot eni strani tri članke o Dragi. Lev Detela je z Dunaja poslal zapis z naslovom »Še eno mnenje o Dragi«, prof. dr. Ludvik Vrtačič iz Švice odgovarja pod naslovom »Kaj je pravzaprav slovenstvo danes« na članek dr. Goričarja v prejšnjih *Razgledih*, nakar oba gornja članka komentira spet dr. Goričar.

19. številka idrijskih *Kapelj* pa je prinesla konstruktivno kritično razpravo Jožeta Felca z naslovom »Študijski dnevi v Dragi 1970«.

Društvo slovenskih izobraženec, organizator Drage, bo posvetilo sestanek v novembru razmišljanju o Dragi.

IZ PISMA

Split, 7.x.70. Cenjeno uredništvo, končno je Mladika priromala tudi sem doli v Dalmacijo in me

razveselila z novicami o najvažnejših dogodkih v moji ožji domovini. Najbolj nazdušujoče je vsekakor poročilo o študijskih dnevih v Dragi, kjer so bili prisotni slovenski izobraženci iz vseh delov slovenske domovine, iz matične, iz zamejstva in zdomstva, da skupno in tovariško razpravljajo o vprašanih slovenske sedanosti in prihodnosti.

Širina in odprtost predavanj in predavateljev in predvsem prirediteljev nam daje upanje, da bomo kot člani slovenskega občestva nekoč le enotno nastopali pred svetom, da bomo lahko dostojno predstavljali našo ustvarjalnost in prispevali k vsesplošnemu napredku.

Odprtost in širina. Da se nezapanje matične domovine do drugonazorskih gibanj v slovenskem svetu polagoma umika in da se vzpostavljajo vezi, ki ne bi bile smele biti nikdar prekinjene, to mora razveseliti vsakega Slovenca. Pretekla trenja in osebne zamere ne morejo večno trajati, še posebno pa ne smejo obremenjevati bodočnosti in delovanja bodočega rodu, ki bo prevzel slovensko dediščino. Zato nam poročilo v ljubljanskem Delu, četudi skromno, mnogo pomeni.

J. Š.

Posamezna številka Mladike stane 200 lir, po pošti 220 lir. Celoletna naročnina (10 številčk) 2000 (2200) lir. Naročnina za ves letnik v Jugoslaviji 135 Ndin, v Ameriki stane 5,5 dol. Naročnina za ves letnik v Avstraliji 4 funte.

Po svetlem in toplem soncu nas je nenadoma objel poznojesenski mrzli veter. Nenadoma smo se zavedli, da je jesen. Sicer se bomo še vedno popeljali z avtom kam ven, a ob večerih med tednom pa bomo vendarle kdaj začutili potrebo po kakem srečanju s sosedi, v najbližji prosvetni župnijski dvorani morda.

In ta misel narekuje našim prosvetnim krožkom in društvom in klubom velikega dela in veliko skrbi. Spet morajo postati naši društveni prostori lepi, vabljivi, mi-kavni, topli in prijetni. Ni res, da je vsak prostor dober za zbirališče, le da ima streho. Posebno skrb moramo posvetiti prav lepoti naših domov. Tako radi imamo lepe svoje lastne domove, kako ne bi potem pričakovali, da bodo tudi naši druš-tveni prostori prav tako skrbno in estetsko urejeni. Za to je potrebno določiti sredstva prav tako kot jih moramo imeti za ostalo dejavnost.

Verjetno smo naredili že povsod načrte za nastopajočo sezono. Skupno smo se pogovorili o glavnih smernicah in zdi se, da je bilo to srečanje zelo koristno. Na novih sestankih bomo poglobili posamezne točke sporeda na naših večerih. Mislimo, da se ne motimo, če menimo, da naj bi bili naši programi izbrani, čeprav ne bogati in dolgi, glavno je, da so prijetni, topli, prirčni in domači. Naj nam dajo srečanja na vasi nekaj srčne topline, vsaj nekaj kulturnega, srčnega bogastva, naj nam dajo nekaj lepega.

Če bodo naša srečanja topla in iskrena, potem bodo utrjevala našo skupnost. Srečanja nas bodo zblíževala. Morda bomo v programih odkrivali neznatne dogod-ke ali pojave iz naše narodne preteklosti, ki jih še ne poznamo, in bomo tako utrje-vali našo narodno samozavest in bomo poglobljali ljubezen do vsega, kar je našega.

Po naših župnijah so zrasli lepi, ponekod kar veličastni domovi, drugod spet skromne, a vendar lepe dvorane in dvoranice. Vse to je znak velike ljubezni sloven-

IVAN UDOVIČ

JESEN KLIČE NA DELO

skih ljudi, ki so toliko žrtvovali zato, da bi zgradili domove, ki bi bili žarišča naše prosvetne dejavnosti in zbirališča naše mladine, da bi se tu oklepala znova materine besede, da bi tu mladina igrala in se igrala, pa tudi razmišljala o resnih zadevah živ-ljenja, ki jim gre mlad človek nasproti.

Zanimivo je, da naši italijanski sosedge v fari ne poznajo takega načina dela. Imajo ponekod pevski zbor, imajo kino dvorane, imajo oratorije, a njihovo delo je drugačno: zbirajo mladino, in to največ duhovniki, kakih prosvetnih večerov v našem smislu pa se zdi, da ne poznajo.

Pri nas je v vsakem župnijskem domu tako rekoč gledališče v malem. Je nekaka ljudska univerza, so predavanja o veri in cerkvi, je glasbena šola s koncerti, so nastopi cerkvenih pevskih zborov na vasi, so slikarske razstave, so strokovna preda-vanja iz gospodinjstva in gospodarstva ter vrtnarstva. Res, tega najbrže drugi narodi ne poznajo.

A za nas je »lovenski večer« kakor te prireditve ponekod imenujemo, nekaj samo po sebi umevnega. To je nadaljevanje, sodobno nadaljevanje tiste prosvetne aktiv-nosti, ki teče pri nas nad sto let, ko je Mohorjeva družba načrtno začela pošiljati v še tako oddaljeno slovensko kočo koledar, večerniško povest, knjigo z življenjem svet-nikov. In v teh slovenskih domovih so v do-g'h zimskih večerih brlele lučke in so brali očetje in matere in potem sinovi in hčere naglas. To je bila velika šola, v kateri so se naučili naši predniki branja in potem pisanja. Tako smo odpravili analfa-betizem in smo se dvignili kot narod na tisto mesto kulturnih narodov Evrope, kjer nas ne dosega nihče: da med nami ni nepismenih ljudi.

Kulturni večeri na vasi so danes moderno, sodobno nadaljevanje prosvetljenega delovanja. Iz osamljenih domov smo se preselili v naš skupni župnijski dom. Da bi bili tudi tu ena sama družina, prijetna in dobra družina, da bi se imeli radi in da bi na skupnih srečanjih poglobili ljubezen do naše narodne kulture in da bi na teh večerih razširili svoja obzorja.

Samo to pa je tudi poročstvo našega obstanka, naše navzočnosti. V dvoranah naj zveni naša beseda, le izjemoma tuja, zazirajmo se v duhovno bogastvo lastnega na-roda, potem šele v tuje, spoznajmo najprej svoje, potem šele tuje.

Naš prosvetni župnijski dom naj bo kot oaza, kjer nas ne bo mogel prekričati no-ben hrup in nobena govorica; noben radio in nobena televizija; nobena plošča in noben registrator. Naj bodo naši domovi!

V bližnjih mesecih bodo dograjeni nekateri novi župnijski domovi. Veseľimo se jih. A poskrbimo zdaj predvsem, da bodo vsi zaživelj svoje polno življenje. Vsi, ki smo odgovorni za to, pristopimo k delu. Pristopimo k delu z vso ljubeznijo in z vso odgovornostjo. Če bi zamudili ta čas, bi zamudili nekaj velikega. Naši ljudje na vasi, v župniji, vi pa ne hodite mimo tega našega slovenskega življenja. Dedje in babice, govorite mladim o velikih dneh naše zgodovine in pošljite našo mladino v te domove, ki ste jih postavili zanjo — za svojo mladino!

29. OKTOBER - EDEN SVETLIH DNI V NAŠI ZGODOVINI

Po vsaki vojni se človek utrujen in ves nebogljjen zazira v zarje, kdaj bo napočil mir. Zadnji dve vojni sta pretresli prav našo slovensko zemljo in zdesetirili naše vasi in mesta; koliko naše krvi je preteklo, še ni zapisana dokončna in dognana številka.

Ta mesec se spominjamo konca prve velike vojne. To je tiste vojne, ko so naši očetje in dedje krvaveli na mnogih frontah, oblečeni v uniforme tuje vojske. To je bil tisti strašni čas, ko so morali naši ljudje v boj, da bi ohranili vladavino tujih gospodov in varovali interese tujih, nemških veljakov.

Marsikatera kmetija je zaman čakala gospodarja. Ni se vrnil; morda je obležal na ruski fronti, morda nekje za Sočo, morda na gmajni nekje za Doberdobom.

NELLY SCHUSTER, Dunaj

Sporočilo kralju Matjažu

(Alenčica govori)

Dnevi so grenki,
besede so laž —
ure so hude,
moj kralj Matjaž!

Jok na svetu,
zločin in bolešt,
beda in zmeta
na razpotju cest.

Jaz kot drevo sem
sredi viharja,
težka nevihta
vame udarja.

In vse je prazno,
brez rožmarina —
Roženkravt, nagelj
in sila spomina

ostali za mano
na dnu so povesti
vseh mojih dnevov —
Pota bolešt —

In potem je prišel vendar konec. Lačni so čakali v naših domovih otroci in žene. Ta in oni je prišel, ta in oni je prinesel vest o smrti soseda. Koliko joka je bilo tedaj v naših domovih...

In v tisti revščini in stiski so segali še sosedje po naši zemlji in po naših vaseh na zahodu. Tedaj ni preostajalo ničesar drugega kot pomagati si sami. Tedaj je zapisal svoje ime v našo zgodovino general Rudolf Majster.

V sreči in veselju, da je vojne konec in da se je zrušila avstro-ogrška monarhija, so hiteli ljudje na ceste. Zvonovi naših ponižnih cerkva so se razmajali in na trge so vrele množice. Tedanji Kongresni trg v Ljubljani je izražal veselje.

Ob tistem razpadu nekdanj mogočne Avstrije je Slovenija osnovala svojo prvo slovensko vlado. Tedaj še ni bila Slovenija priključena ostalim jugoslovanskim pokrajinam. 29. oktober je zato znak naše slovenske sposobnosti in odločnosti. V zgodovinskem trenutku nismo čakali na kogar koli, ampak so vzeli slovenski politiki usodo naroda v svoje roke. Čutili so, da so poklicani, da opravijo svojo dolžnost.

29. oktober je zato v slovenski zgodovini eden tistih pomembnih trenutkov, ki se jih moramo spomniti in se k njim vračati. Drugi narodi imajo nešteto

29. oktobra so se zgrnile množice na Kongresni trg v Ljubljani

svojih narodnih praznikov, svoje poraze spreminjajo v zmage in opravičujejo s tisoč neugodami. Slovenci imamo vse premalo spomina za svoje velike zgodovinske datume. Zato se ob letošnjem oktobru spet spominjamo na svoj veliki dan.

29. oktober ostaja zato narodni praznik naše ga naroda. Mladina ga bo proslavila v svojih klubih in društvih. Pridružimo se ji vsi!

NA POTI H GROBOVOM

Večer ugaša in v tem poznem oktobrskem trenutku, ki podaja že roko novembrskemu prazniku, se srečujemo v mislih s svojimi mrtvimi: morda z najbližjimi — z mamo ali očetom, morda s sorodniki, morda z ljubimi in dragimi ljudmi, ki so odšli. Nekaj neizmerno lepega so ta srečanja, ko smo sami z njimi, in nekaj zelo otožnega in bridkega. Za trenutek bi se želeli pomuditi ob živih, da bi bilo kot tedaj, ko smo se razšli. Toda tisto srečanje se ne povrne. Ostaja le spomin.

Romamo na kraj njihovega počitka. Zremo v sveže in že stare grobove in mislimo, ali čutijo, da smo pri njih. Ali jim je laže, ko vidijo, da smo jim prižgali svečo v spomin in položili rože na njihovo gomilo.

A pot nas ne vodi samo do sorodnikov in prijateljev, ampak še dalje do svojih rodnih bratov. Do vseh ljudi, a dalj bomo obstali pri bratih po krvi. Posvetili bomo spomin vsem, ki so darovali

svoje delo in življenje za naš narod. Pomislimo na množico bratov in sester, ki so ustvarjali ta čas in delali v zgodovini za svobodo in napredek, ki ga uživamo mi danes. Spomnimo se onih, ki so prelili kri, da je naš narod dosegel 29. oktober 1918 in so potem ustvarjali vse tisto, kar smo kot narod ponesli s seboj do druge svetovne vojne. Poklonimo se vsem, ki so izkravali ali po čudežu ostali živi v drugi vojni in so v najboljši veri gradili nov čas, a so potem omahnili in se za vedno zgrudili.

Sklanjamo se v tej neznatnosti k našim mrtvim, da bi jim ponovno rekli besede zahvale in da bi si nabrali novih moči, da bi mogli nadaljevati njihovo delo: da bi iz vere v narodno bodočnost in v ljubezni ohranjali našo materino govorico in tudi z žrtvami čuvali podobo te naše čudovite zemlje, ki so nam jo predniki izročili.

Z vero v življenje in Vstajenje obhajajmo dan Vseh svetih in dan Vernih!

NELLY SCHUSTER, Dunaj

Že v prvem detinstvu

Že v prvem detinstvu
na morje grobov
sem zrla —

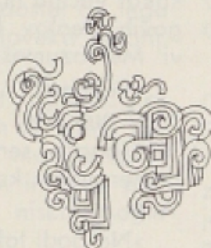
Takrat je grozota
se vojne mi
odprla.

In moja ljubezen
se temu je —
uprla.

Postala tedaj sem
križišče svetov —

Jeclja duša:
ABA!

In hoče
d o m o v .

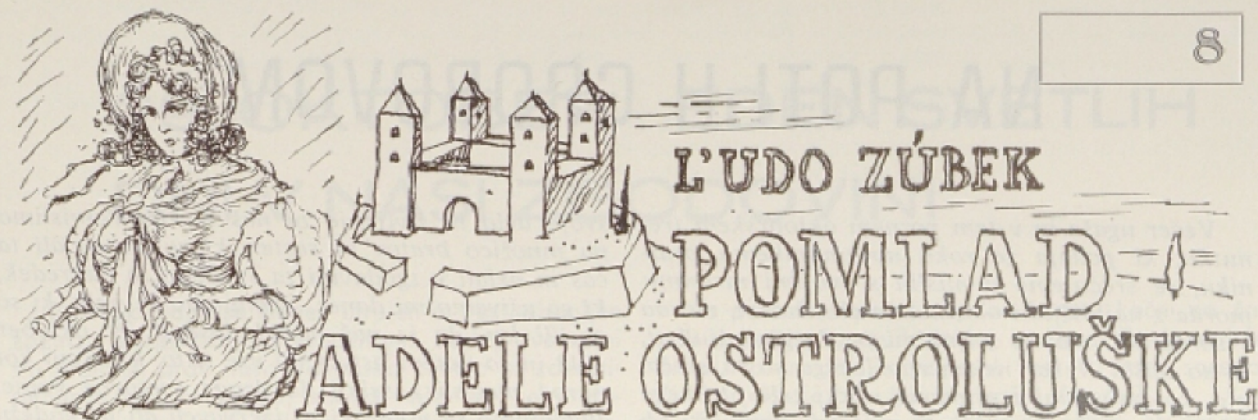
BORIS PANGERC, Trst

Obisk

Tihi grobovi,
goreče plamenice,
pojemaajoče žarkovje na nebu...

Nemi izraz teme
krije senco
med večnimi domovi.

Koleno tresoče
se upogne,
ustnice se spojijo s kamnom,
srce obmolkne.
Solza
na udrtem licu
pove,
da je tam: Mati.

Prevedel MARIJAN BRECELJ

Štúr je obstal in, premagujoč nejeval'lo, s poudarkom rekel:

»Moje delovanje imenujete panslavizem, gospod baron. Zanimivo je, da so mi z isto obdolžitvijo vzeli mesto namestnika profesure na bratislavskem liceju. Toda kakšno delo se je skrivalo pod krinko, ki jo vi imenujete panslavizem? Tako, kakršno vsak narod šteje za zaslužno in potrebno. Svojim dijakom sem predaval o preteklosti našega naroda, o njegovi davni in žalostni zgodovini. Kadar Madžari ali Nemci vzgajajo svojo mladino v ljubezni do svojega naroda, je to v redu in prav, zakaj to je rodoljubje. Kadar pa to delamo mi, je to panslavizem!«

Baron pa se ni mislil vdati.

»Vedite, gospod, in vzemite na znanje,« je rekel zelo teatralno, »da je Avstrija narodna in ne narodnostna država, zato separatistična in razbijaška prizadevanja nimajo v njej prostora.«

Štúr ni takoj odgovoril. Verjetno je hotel najprej v sebi premagati prvi pritisk jeze, da se ne bi dal potegniti v prepir, toda preden se je oglasil, ga je prehitela Adelka. Z jasnim, od razburjenja tresočim se glasom je rekla baronu:

»Dežela, ki ima v svojem okviru več narodnosti, ne more izkazati materinske ljubezni le eni izmed njih, od drugih pa se kot mačeha odvracati. Kajti potem bi lahko doživela, da bi se odvrnili od nje tudi njeni otroci in da bi jo nekoč, ko bi bila kdaj odvisna samo od njih službe ali pomoči, zavrgli. Zato ne soglašam z vašimi pogledi, temveč z nazori gospoda urednika Štúra.«

Te besede je povedala po nemško. Mogoče zato, ker bolj zapletenih misli še ni znala izraziti gladko po slovaško, mogoče pa tudi zato, da bi baron bolje razumel.

In baron je razumel. Utihnil je in se vso pot ni več vmešal v pogovor.

Nasprotno pa je bilo videti — to se pravi, točneje povedano, to je bilo čutiti iz Štúrovega glasu — kako dobro mu je dela Adelkina obramba.

»Zakaj se baron tako zadira v Štúra?« sem vprašala Adelko, ko sva zvečer pred spanjem še nekaj

časa klepetali. »Nisem slutila, da tako sovraži Slovake. Doslej tega svojega sovraštva ni pokazal.«

Adelka si je razpletla dolge kite in se ob mojem vprašanju nekam čudno nasmehnila.

»Misiš, da sovraži Slovake? Mogoče je to preprosto rečeno. Recimo, da jih nima rad. Toda v tem se prav nič ne razlikuje od drugih Avstrijcev, ki nimajo radi Slovakov, Čehov, Hrvatov, pa tudi ne Madžarov, Romunov in Italijanov. Težko je tedaj govoriti o nekakšnem sovraštvu prav do Slovakov. Tu je nekaj drugega.«

Spet se je skrivnostno zasmejala, meni pa se je pri tem posvetilo v glavi.

»Je ljubosumen na Štúra?«

»Mhm. Toda brez vzroka.«

Trenutek je bil primeren za to, da bi Adelko vprašala, kako ji je Štúr všeč. Podprla si je s pestjo brado in namrščila čelo. Mene je to neprijetno prizadelo, saj me je Štúrova osebnost tako vznemirila, da me je vso prešinjal občutek, ki ga je v meni zapustil razgovor z njim. Kaj je sploh treba premišljati?! Ali je mogoče, da bi Štúr kakšni ženski ne bil všeč, da bi imela o njem kake pomisleke?

Najbrž se je nekaj teh ugibanj zrcalilo na mojem obrazu, ker je Adelka čez čas odgovorila rahlo očitajoče:

»Tebi je lahko. Zate pomeni najpopolnejšega moškega na svetu. Prepuščaš se sanjarjenju o idealih, o katerih nam je že nekajkrat pridigal njegov brat kaplan Štúr. Jaz pa gledam nanj trezno, tako kakor večina ljudi, ki ne sprejemajo popolnoma njegovih idealov, ki jim njegovi ideali niso tudi njihovi. Me razumeš, kako to mislim?«

»Razmem. Misiš tiste, ki niso z njim, marveč proti njemu!«

Mogoče sem to povedala ostreje, kakor sem nameravala, kajti Adelka je pomirjajoče nadaljevala:

»Ne bodi tako nagla, Evica! Mar misliš, da je na svetu — se pravi pri nas na Madžarskem — le dvoje vrst ljudi: tisti, ki so Štúrovi pristaši, in tisti, ki so proti njemu? Draga moja, to bi bilo preveliko

poenostavljene zapletene odnose med ljudmi. Zagotavljam ti, da je veliko, veliko ljudi, ki niso nad Štúrom niti navdušeni, pa tudi ne proti njemu. Preprosto: ne zanimajo se zanj; ravnodušni so do njega. Da, po vsej verjetnosti niti ne vedo, da nekje v Bratislavi živi neki L'udovit Štúr.»

Adelke nisem razumela. Nisem bila prepričana, da se mogoče ne šali. Saj se mi je zdelo, kakor bi bil v njenih zadnjih besedah ščepec posmeha. Kako je mogoče tako govoriti o Štúru?!

»Hočeš reči, Adelka, da tudi ti spadaš med ljudi, ki se za Štúra ne zanimajo, ki jim Štúr ni nič mar?«

»Zakaj pa ne? V Pešti sem se srečala z ljudmi, ki so bili mnogo pomembnejši, pa nobeden ni napravil name izrednega vtisa. Ne vem, zakaj naj bi bil Štúr izjema.«

Adelkin hlad in ta nadih vzvišenosti v njenem glasu sta me potrla. Malo je manjkalo, da se nisem razjokala. Štela sem si za svojo sveto dolžnost, da se postavim zanj.

»Ne razumem te, Adelka!« sem ogorčena zaklicala. »Ali res ne vidiš, da je Štúr čisto drug človek kakor vsi drugi moški?! Kar postavi poleg njega barona Rothsčütza, pa boš takoj videla razliko! Kakor bi poleg sonca postavila svečo! Človek, na katerega ves slovaški narod gleda s spoštovanjem in upanjem, da, več, s trdno vero, da ga izpelje iz sedanjosti revščine v slavnejšo prihodnost! Štúr je človek velikih načrtov in velikih dejanj!«

Ne vem, od kod so se v meni ravno te besede. Nikoli nisem bila navajena, da bi rožice sadila — nenadoma pa sem govorila kakor naš župnik pa tudi oče, ko se je razvnel in razgovoril o narodnih zadevah. Mislim, da je bil to vpliv časnikov in knjig. Gotovo se je tedaj o narodnih zadevah govorilo z nekim razburjenim zanosom in s takimi nenavadnimi besedami, kakršnih sicer v vsakdanjem govoru nismo uporabljali. Kadar je človek izpregovoril besedo narod, je moral to povedati s takim glasom, da je bilo čutiti, da misli na narod z veliko začetnico. Toda tako gledam šele danes. Takrat se mi je zdelo to popolnoma naravno in sem se pohujševala nad Adelko, ki se ni vdajala mojim navdušenim besedam in je hranila še nadalje neko razdaljo, ki ji je omogočala gledati na svet veliko treznejše, kakor sem gledala jaz.

»Človek načrtov in dejanj!« je ponavljala za mano Adelka in kimala z glavo, kakor bi tehtala vsebino mojih besed. »Ne dvomim, da ima veliko načrtov, saj je še mlad, in kateri mladi človek ni poln idealov in načrtov! Toda kaj je doslej od tega že uresničil? Imenovala si ga tudi človeka dejanj. Kaj lahko pokaže?«

Adelkine besede sem sprejela kot roganje. Res je, Ludovita Štúra ni poznala, o njem ni imela nobenih poročil — toda vendar bi morala vprašati drugače, z resnejšim zanimanjem in brez plemenitaške vzvišenosti. Nikoli ji tega nisem mogla odpustiti.

Začela sem — vsa rdeča od razburjenja — s trgajočim se glasom naštevati, kaj vse je Štúr že napravil. Kako je vzgajal študente na bratislavskem

liceju, kako jih je vodil v slovite kraje v okolici Bratislave in jim govoril o slavni zgodovini našega naroda...

»Besede, besede, besede!« me je pretrgala Adelka. »Veš, kdo je to rekel? Hamlet. Jaz pa bi hotela slišati za dejanja. O velikih dejanjih, ki bi jih lahko občudovala. Povej mi vsaj eno tako veliko dejanje, pa bom verjela v Štúrovo veličino in se bom zanj navduševala kakor ti.«

Omenila sem ji Slovaški narodni časnik.

Nisem je prepričala. »Povej mi, kdo razen duhovnikov in učiteljev zna brati in pisati? Jaz tega njegovega časnika ne poznam, toda kljub temu si mislim, da je to prazno delo, ki nima praktičnega uspeha.«

Prevzel me je tako svojevrsten, neprijeten občutek, kakor če se človek gleda v krivo zrcalo, ki ga pači v smešno figuro z odbijajočim, režečim se obrazom. Ali je mogoče, da Adelka tako gleda Štúra? Ali ga mi vsi presojava nepravilno? Ali pretiravamo njegove zasluge, si zakrivamo resničnost? Ali pa se moti Adelka? Ne, gotovo ga sodi tako, kakor druge ljudi, le da s svojega stališča. Njena stališča pa je pogojeno v njenem rodu, njenem družbenem položaju. V neki smeri ji je baron Rothsčütz bližji.

Rekla sem ji to. »Po tvojem je tedaj baron drugačen človek kakor pa Štúr. Njega ne ocenjuješ tako strogo!«

»Seveda ne. Barona jemljem takšnega, kakor je. O njem si ne delam nobenih utvar. O Štúru pa slišim že nekaj let sem, vselej ko pridem v Plemiško Podgradje ali na Ostro Loko. Dokler ga nisem osebno spoznala, se nisem zanimala zanj. Niti se nisem trudila, da bi si ohranila v spominu, kar sem slišala o njem. Vse te besede so mi šle skozi eno uho noter, skozi drugo ven. Toda sedaj, ko sem se z njim seznanila, mi je oživel v spominu mnogo teh slavospevov, zato se nikar ne čudi, da poskušam primerjati svojo predstavo o njem z resničnostjo. Dopusčam, da po enem samem razgovoru ne more biti ta nova podoba docela natančna, manjka pa mi dalje še ena zelo važna predpostavka: povezanost z vašimi težnjami. Ko bi bila v to posvečena, bi se mogoče v mnenju o njem bolj zblížali. Ne vem... Mislim, da je prezgodaj mozgati take reči in prepozno nadaljevati s takimi mislimi. Pojdiva rajši spat!«

V popolnem nasprotju z bontonom, ki se ga je v družbi skrbno držala, je zavezala na vsa usta in s tem nakazala, da morava današnji pogovor končati. Treba je iti spat. Lahko noč!

Slekla sem si obleko, čez srajco sem si oblekla nočno jopico in spodnjico, spletla lase v kite in smuknila v posteljo.

»Lahko noč!« si je lahko voščiti, toda težko je zaspati po tako burnem dnevu. Veselemu vznemirjenju ob že drugem srečanju s Štúrom je kanila grenka kapljica, ker ta seznanitev ni napravila na Adelko takega vtisa kakor name. Občutila sem to kakor osebno osramotitev, kakor bi bili razžalili mene in — kar je še bolj čudno — istočasno tudi kot

Gospa Sveta na Koroškem

Za naš, razmeroma majhni narod, je izguba tako velike pokrajine kot je Koroška, zelo težka stvar. Tedaj, pred 50. leti, ko se je o tem odločalo, so bile vse sile Slovincem nenaklonjene. Ponovilo se je tisto, kar je veljalo skozi vso našo zgodovino: da smo imeli zelo malo prijateljev, čeprav nikdar nismo nikomur delali krivice, nikdar segali po tuji zemlji in tujih naseljih, ampak smo vso svojo zgodovino le branili tisto, kar smo od svojih prednikov prejeli.

Še do danes niso raziskana vsa ozadja in zakulisje koroškega plebiscita. Marsikatere listine so najbrže še nedostopne in marsikatere priče še molče in tako ni mogoče dobiti še povsem jasne podobe, kako in kdo vse je odločal o usodi slovenskih Korošcev.

Naš narod je sprejel odločitev kot jo pač mora kulturni narod sprejeti. Nobenih protidokazov nismo imeli. Naša slovenska znanost takrat in mednarodna izkušnost, pa tudi samostojnost še niso bile take, da bi bili trdneje zavarovali svoj položaj. Gotovo smo bili tedaj preveč odrinjeni in premalo soudeleženi pri dogajanju.

Veliko koroških Slovencev je moralo po končanem plebiscitu zapustiti svoj rodni dom in se

PETDESET LET PO KOROŠKEM PLEBISCITU

zateči ali v Jugoslavijo ali kam dalje. Za tisoče Slovencev, ki so jim priznale celo plebiscitarne komisije glas, s katerim so izpovedali, da so Slovenci, a so morali zaradi večine ostati v Avstriji, se je končalo vsako narodno pravo, oziroma ni zanje nastopila narodna pravica.

Od tedaj je preteklo 50 let. Avstrija, in to urejena in demokratična, katoliška in socialistična Avstrija še ni pokazala dobre volje pri reševanju manjšinskega vprašanja, kaj pa šele, da bi ga začela resni reševati. Koroški Slovenci so danes na mnogo slabšem kot smo Slovenci v Italiji. Tudi ob 50-letnici koroškega plebiscita — 10. oktobra — so Slovenci na Koroškem druge vrste ljudje, v nobenem oziru niso enakopravni, v izrazito narodnostnih zadevah pa sramotno zapostavljeni. Zato so Avstrijci praznovali 50 letnico plebiscita — brez Slovencev.

Slovenci v Italiji se spominjamo usode svojih bratov na severu, čutimo z njimi in z njimi trdimo, da ni ne združene Evrope, ne miru in solidarnosti brez vseh narodnih pravic vsakega živečega naroda, naroda, ki se zaveda, da živi. Na to naj mislijo vsi, ki hočejo pod opravičilom »večine«
zatreti še tako majhno manjšino.

F. M.

škodo za ves slovaški narod. Zakaj Štúr je bil v mojih predstavah in deklisih sanjah utelešenje naroda, bil je njegova vidna glava. Zato sem gledala nanj s spoštovanjem, ki je mejilo že na oboževanje. V mojih očeh je prerastel veličino vseh ljudi.

Ne vem natančno, kako sem si predstavljala srečanje L'udovíta Štúra z Adelko Ostroluško. Ne vem, kaj sem od njega pričakovala. Eno pa vem čisto določeno: niti na misel mi ni prišlo, da bi se mogla ta dva drug v drugega zaljubiti. Bilo je preveč okoliščin in ovir, ki so že vnaprej izključevale tako možnost. Vedela sem, da je Štúr pred žensko lepoto temeljito zavarovan. Velika ljubezen do Marije Pospíšilove je zapustila v njem globoko sled. Zato je svaril svoje učence in prijatelje pred ženskami. Sicer pa se je njegovo stališče zrcalilo tudi v pogovoru z Adelko. Govoril je le o velikih rečeh, o večnih idejah, o pravicah naroda in sploh ni poskušal preiti v osebni ton. Težko je bilo tedaj predstavljati si, da bi se Štúr zaljubil na prvi pogled.

Da bi se Adelka, si je bilo to predstavljati še težje. Glede družabnih stikov z moškimi ni bila tako

neizkušena kakor jaz. Mojstrsko je obvladala vse besedne igre, zvijače in zanke družabnega pogovora, znala je oblikovati glas v vseh legah, obvladala umetnost nedolžnega pretvarjanja, s katerim dekleta zakrivalo svoja prava čustva in namene. Položaj profesorja, ki ga študentje ljubijo bolj kot druge predavatelje, urejanje lista — vse to je bilo zanjo malo. Ni ji imponiralo. Plemiška listina in rodovnik na pasji koži sta v njenih očeh pomenila več. Z doma pa je bila vzgojena tako, da je znala držati na uzdi svoja čustva in jih krotiti. Vsako čustvo je najprej natančno pretehtala s pametjo, preden mu je odprla srce. Za kakšen nenaden kres zato ni bilo osnov. Tega tudi nisem pričakovala. Vendar sem bila prepričana, da vpričo močnega čarja, ki ga je izžarevala Štúrova osebnost in s katerim je Štúr osvajal vse ljudi, ne bo ostala ravnodušna niti Adelka.

Zato me je tako razjezilo, da sem se v tem pričakovanju varala.

Prihodnjič naprej

NAŠA MLADOST - NAŠA RAST...

V vrtoglavosti zmage po vojni so mislili mnogi, da je svet, na katerem živimo, naš in samo naš. Po letih razigranega veselja se je opomogel premaganec in v slogi in načrtnosti gradil svojo bodočnost. Veter je zavel osemindesetega in odpihnil pleve tistega, kar se je bilo do tedaj še izjavljalo, da je narod — naš narod. Lovili smo tla. Gradili smo na majhnih skupnostih. Upad je občutno slabil našo narodno moč. Leta so kristalizirala našo trdnost. Vera v smiselnost narodne zavesti je rasla in usihala. Usihala je vera v lastno moč, v smisel naših družin, v smisel naših otrok. Naše šole so hirale, učitelji, naši učitelji so že začeli pošiljati svoje otroke v neslovenske šole. Učitelji, nadzorniki...

Toda živeli smo novo življenje. Začeli smo ga po vojni šele živeti. Po dolgem zatiranju je šele vstalo. Bili smo še mladi in mislili smo, da najbrže ne bomo imeli moči, da bi vzdržali. Pa je minil čas in toliko stvari nas je vabilo v življenje. In smo dočakali dan, ko trgovec v Trstu odkloni pomočnika ali vajenca, ker ne zna slovensko. In podjetnik, ki trguje z Jugoslavijo, potrebuje našega človeka. In pisarna, ki ima opravka tudi s Slovenci, ne more brez znanja slovenščine

svojega uradnika. In še in še. In še bo treba ljudi, vedno več, ki bodo znali slovensko.

Mnogim je že žal obupa. Mnogim je težko, da niso dali svojega otroka v slovensko šolo, kamor je po vseh božjih in človeških postavah spada. In mnogim, ki so znali slovensko, pa so trdili, da ne znajo, bo še žal.

A zdi se, da smo ujeli trdna tla. Bili smo mladi, pa še nismo verjeli v svojo rast. Danes vemo, da je vsak narod, torej tudi naš, prejel pravico od Boga, da živi in da govori svoj jezik in poje svojo pesem. Nihče mu ne more in ne sme zamašiti ust, ampak mora biti vesel, da s svojimi posebnostmi lepša pisanost tega sveta.

Vsako zatiranje se slej ko prej maščuje. Zato smo Slovenci prepričani v svojo pravico do življenja in do svoje izpovedi v govorici naših mater in očetov.

Naša pot gre tedaj navzgor in ne navzdol. Mladi smo, a utrjujmo svoje zdravje, utrjujmo ljubezen v svojih družinah, utrjujmo jo v svojih otrocih — nosilcih naše bodočnosti!

J. Breclj

RAZVESELJIV POJAV - PORAST UČENCEV

Vsako leto si vse organizacije, katerim je pri srcu slovenska šola, prizadevajo, da bi se ne izgubil slovenski otrok, ki spada v slovensko šolo. Letos sta kar dva letaka opozarjala slovensko javnost, kam spada slovenski otrok. Odziv je v letošnjem letu zadovoljiv, saj imamo na vseh šolah dokajšen porast učencev.

Po končanem vpisovanju je stanje učencev naslednje:

Na vseh osnovnih šolah je skupaj 1.179 učencev ali 62 več kot lani. Število učencev, ki je pred leti stalno padalo, se je sedaj ustalilo in se zopet dviga. Šolski odbor je že lani razpravljal in ugotovil, da bi bilo potrebno, da merodajne šolske oblasti dvignejo za primerno število organik 100 stalnih učiteljskih mest. Organik 100 stalnih mest je bil določen z ministrskim dekretom leta 1964 in z odlokom šolskega skrbnika 21.VI.1965. V teh zadnjih petih letih pa se je število učencev na osnov-

nih šolah stalno dvigalo. Zato je zahteva po povečanju števila stalnih mest popolnoma upravičena.

Z zadovoljstvom ugotavljamo, da je položaj večine učiteljev urejen in je prav sedaj razpisan reden natečaj za prazna učiteljska mesta. Vedno pa še čakamo na razpis mesta šolskega nadzornika

Kakšne nepozabne poti so v Kanalski doitni

in na razpis mest didaktičnih ravnateljcev. Ista zahteva velja tudi za Goriško.

Tudi na Goriškem je letos 9 učencev več kot lansko leto. Tako je letos na Goriškem na 18 šolah 474 učenk in učencev na osnovnih šolah.

Srednje šole na Tržaškem imajo letos naslednje število učencev:

Srednja šola Ivan Cankar (pri Sv. Jakobu) 72 (lani 77), Sv. Ciril in Metod, Sv. Ivan in Katinara 130 (lani 125), Fran Erjavec (Rojan) 26 (lani 23), Srečko Kosovel (Opčine) 131 (lani 132), Igo Gruden (Nabrežina) 74 (lani 75), Fran Levstik (Prosek in Sv. Križ) 97 (lani 99), Simon Gregorčič (Dolina) 100 (lani 104). Vseh dijakov na srednjih šolah je torej 630 (lani 635). Na višjih srednjih šolah pa je letos vpisanih: na znanstvenem liceju Fran-

ce Prešeren 129 (lani 106, na klasičnih vzporednicah 89 (lani 81), učiteljske A. M. Slomšek 48 (lani 42), trgovski zavod Ziga Zois 169 (lani 161), novi državni strokovni zavod za industrijo in obrt 5. Na vseh višjih srednjih šolah bo v letošnjem letu 439 dijakov (lani 390), prirastek je zadovoljivo očiten, to je 49 dijakov več.

S tem vpisom na višje srednje šole pa vseeno ne moremo biti zadovoljni. Pomislimo, da je lani končalo nižjo srednjo šolo 188 malih maturantov, v višje šole pa jih je vstopilo le 115. Prav tako smo prekasno dobili industrijsko strokovno šolo, ko so se kandidati že vpisali v druge sorodne šole in tečaje.

Na Goriškem bo obiskovalo nižjo srednjo šolo 243 dijakov, klasični licej 32, učiteljske 27 in trgovski strokovni zavod 39 dijakov.

Vseh šolarjev na Tržaškem je v šolskem letu 1970-71 2.248 (lani 2.142), na Goriškem pa 617.

Kakor smo zadovoljni nad lepim odzivom slovenske javnosti, tako moramo še vedno ožigosati tiste, ki ne najdejo poti v slovensko šolo. Zlasti je to obsojanja vredno za sinove učiteljev in profesorjev, ki uče na slovenskih šolah.

M. Šah

Večji in izkušenejši v plezanju gredo na gore

NELLY SCHUSTER, Dunaj

Premagala bom

Premagala bom skepso časa,
pozabila tesnobo dni —
odprla se bom luči glasa,
ki svet ga ne stemni.

To je najvišji mir ljubezni,
ki o duši poje, joče, vriska,
še ko cvetó viharji jezni,
ko senči čelo bol in stiska.

To mir je, ki besede nima —
pomlad, ko pade težka zima
nesreče na življenja pot.
To roka je in krik iz zmot.

To je veselje sredi ječe,
sred groženj, muk in sredi bede —
to živi vir je, moč besede,
ki up prinaša, milost sreče.

NAŠA MLADINA NA SONČNIH POLJANAH

Že ustvarjamo mlado slovensko skupnost, že pove-
zujemo prijateljstva v sončnih dneh tudi med počitni-
cami. Tista prijateljstva, spletena sredi oddiha, v lepoti
narave, so morda najlepša in najbolj trajna. Kakšni
čudoviti dnevi so včasih za naše najmlajše v počitni-
ških kolonijah: v gorah, na morju, na travnikih in gmaj-
nah... Koliko doživetij na taborih skavtov in skavtinj!
In koliko nepozabnih dni in večerov na letovanju naših
dijakov!

Kanalska dolina — nekako pozabljena za toliko
naših ljudi — je zaživela za vse, ki hodimo na letovanje
že toliko let v Ukve. Poznamo že vse travnike, poznamo
polja, poznamo gozdove, gore in planino nad vasjo,
poznamo Prešernovega očeta in njegove hčere in sino-
ve, poznamo Plajerjevega gospodarja in njegove tegobe
in trpljenje, vemo, kako je pri Rudiju, kjer se nam sme-
jeta dvojčka in poznamo Hanza, ki včasih meri cesto.
Smo kot doma pri gospe Jankovi, ki nam že toliko let
ljubeznivo kuha in pri Tonitu, kamor tečemo po ciga-
rete tudi potem, ko že zapre trgovino. Poznamo vse
in z vsemi smo ljubeznivi znanci. Hvaležni smo doktorju
na vasi, ki vodno zagovarja naše prešerno veselje, in
hvaležni vsem vaščanom, da potrpijo z nami, čeprav
jim včasih, ko tečemo za žogo, pohodimo otavo.

Na poteh za reko Belo in na cestah in ob potoku
in na klancu odmeva naša pesem in nas spremlja visoko
v hrib, da se vračamo veseli in pozabimo na svojo
utrujenost.

Lepo je.

Tu se spletajo prijateljstva, tu se krepi naša pove-
utrujenost. In ko se nam pridruži še Sonja ali pa Marcel
iz Kanade ali pa Jerca iz Slovenije ali pa Miško s Koro-
ške, se nam zdi, da smo čudovita mlada slovenska dru-
žina.

To smo morali povedati, kar se nam zdi kot od-
mev lepih in nepozabnih počitniških dni. Nekaterim bo-
mo spet oživili spomin, druge privabili v prihodnjih počitnicah. Vsi jih bomo težko pričakovali. Letošnje so
nam dale moči in zdravja za šolsko leto, ki smo ga
začeli.

J. Pertot

Ob reki Beli v Kanalski dolini

MARIJA SCHUSTER, Ljubljana

Vi ste podobni

**Vi ste podobni
zrelemu,
prezrelemu
žitnemu polju —**

**na milost
in nemilost
prepuščenemu
krvavim zarjam...**

**Vaš žgoči dih
je prežgal
tenčico skrivnosti
mojega devištva.**

**Moja nežna duša
noče
vročega pepeča
vaših strasti.**

**Moje misli
so tihe,
a iskrene.**

**Ne poznajo
slepil
in zvijač
vaših
visokih
diplomacij.**

**Ne marajo
za odlikovanja
univerz laži...**

KJE BO KAJ V NOVI PROSVETNI SEZONI

BORIS PANGERC

DEČEK S PSOM

II.

Razpored osrednjih kulturnih prireditev:

V TRSTU:

- od 5. do 14. novembra: predavanja dr. Pertla za mladino v različnih krajih.
- 15. novembra: revija cerkvenih pevskih zborov V Kulturnem domu;
- 30. novembra: proslava 70-letnice ak. slikarja Toneta Kralja v Društvu slovenskih izobražencev v ulici Donizetti 3;
- 5-6. decembra: Miklavževanja po krajevnih društvih in krožkih;
- decembra ali januarja: otvoritev novega doma v Boljuncu;
- januarja: tradicionalni božični koncert Zveze cerkvenih zborov v Trstu;
- januarja (datum še nedoločen): otvoritev župnijskega doma v Borštu;
- prvo nedeljo v marcu: revija mladinskih zborov in orkestrov v Kulturnem domu;
- 14. marca praznovanje 4. obletnice blagoslovitve Finžgarjevega doma na Opčinah;
- 1. maja: praznovanje prvega maja na Bazovici;
- v maju: otvoritev župnijskega doma v Ricmanjih;
- v prvi polovici maja *Materinski dan* kot osrednja prireditev;
- zadnjo nedeljo v maju: praznovanje obletnice Marijinega doma v Rojanu;
- maja: praznovanje 200-letnice župnije v Ricmanjih;
- maja/junija: praznik češenj v Mačkovljah;
- 22. junija: tradicionalni slovenski tabor na Repentabru.

Andrej je tekel, kar so mu dale moči. Mestni vrvež je narasel. Andrej in Poppi sta preskakovala pločnike, ostro zavijala krog vogalov in se komaj utegnili umikati ljudem. Po nekaj minutah divjega teka sta vsa zasopla in upehana smuknila v marmornato vežo. Še nekaj stopnic in Andrej je planil skozi odklenjena vrata v svoje stanovanje.

»Mami, mami!« je klical od daleč. Bil je že na hodniku in vriskajoč od veselja klical mamo. Zdirjal je v kuhinjo, prižgal luč in za trenutek obstal v zadregi, ker ni uziel mame. Nato se je vrnil na hodnik in skoro obupano zaklical:

»Mami, kje si?«

Tedaj so se vrata mamine sobe treskoma odprla.

»Kaj tako divje rogoviliš? Kje si se potepal do zdaj, a, falot?« se je vsa razkačena ustopila predenj mama in mu prismolila klofuto, da je muc odletel po tleh in se zakotalil prav pred vrata njene sobe.

Andrejčku je zaprlo sapo. Prestrašil se je, ker je ni še nikoli videl take kot ta trenutek. Bila je vsa razgreta in rdeča v obraz. Oči je imela moine, kostanjevi lasje so ji razkuštrano padali na ramena.

Bosonoga in razburjena je stala pred njim, odeta v kratko svileno haljo, skozi katero je Andrej nerazločno videl nežne obline njenega telesa.

Rad bi ji bil skočil v naročje in jo prosil odpuščanja, toda mama ga je osorno prehitela: »Da se mi takoj pobereš spat, si razume!«

Andrejček je posmrknil in se sklonil, da bi pobral muca. Pogled mu je zdrsel skozi priprta vrata na mamino posteljo, ki je bila vsa razmetana in v kateri se mu je zdelo, da nekdo leži.

V kuhinji ga je že čakal Poppi, ki se mu je pridružil s sklonjeno glavo. Še ob svojem zvestem kužku se je Andrej ta trenutek počutil samega in zapuščenega, kot bi ga bil ves svet zavrgel.

Bolela ga je mamina klofuta, toda bolj v srcu kot krog ušes.

Res ni mogel razumeti, zakaj je tako storila, saj ji je hotel le pokazati dragoceno igračo, ki jo je dobil v dar.

In čeprav je bil zdaj prav ta črni muc kriv njegove nesreče, ga je vendar tako ljubeče stisnil k sebi, da mu je s solzami še dolgo močil smrček.

★

Naslednjega dne se je Andrej na moč ogibal mame. Zgodaj zjutraj sta se s Poppijem prilepila ob stojnico starčkov in molče opazovala ljudi. Prodajalka ga je poslala v trgovino po malico in naročila, naj si še sam kaj vzame. Kužku je kupil tri piškote, sicer bi bil ves dopoldan lačen.

Ko je gospa popoldne zaprla stojnico, sta se odpravila domov.

Mame ni bilo. Prišla je šele pod večer. Nasmejana in dobre volje je vzela Andrejčka v naročje in ga pestovala. Nato je pripravila večerjo. Sloke postave, oblečena v bele hlače in modro bluzico s kratkimi rokavi, vsa napeta in vabljava se je Andreju zdela lepa kot še nikoli. Dvakrat ji je to povedal, ko sta povečerjala. Mama se je nasmehnila in ga pobožala po laseh.

»Verjemi,« je zatrjeval mali, »najlepša mami na svetu si. Rad te imam.« Obesil se ji je v naročje in ji pritisnil zveneč poljub na lice.

Gospelj je bilo prvi trenutek lepo, hipoma pa se ji je zresnil obraz in oči so se ji ovlažile.

— Zlata moja duša nedolžna, ki še ne slutiš... Grenak občutek krivde jo je prevzel.

Nato ga je pospremila v sobo in ga položila v posteljo. Kuža se je zleknil ob njem na preprogo in vtaknil glavo med tace. Ko je mati odšla v kuhinjo, je v hiši zavladovala prijetna tišina. Mesine luči so metale v otrokovo sobo tenke odbleske, ki so se kopičili na stenah in zarisavali majhne, na robovih pretrgane figure. V polsnu je še slišal trde moške korake, nekaj besed, drobno šelestenje bankovcev ter odpiranje in zapiranje vrat. Nato je zaspal.

★

Vse poletje in vso jesen sta s Poppijem ure in ure prebila ob stojnici. Andrej se je otroško pogovarjal z gospo, ta je vselej pozorno poslušala dolga otrokova pripovedovanja.

Postal ji je tako ljub, da mu je vsak dan kupila malico, za rojstni dan pa mu je darovala še vsakovrstnih igrač. Ko je prišla opoldne in zvečer ura ločitve, se Andrej kar ni mogel napotiti domov, dokler ni bila stojnica popolnoma zaprta in se nista starčka potopila v mestni vrvež.

Sele tedaj je Andrej pozval Poppija in sta jo mahnile naravnost domov, kjer je Andrej prebil ostali del dneva, zakopan v igrače in v omamnost svojih otroških sanj.

V hiši, kjer je stanoval, ga otroci niso marali — ali boljše, niso se smeli igrati z njim, ker so jih matere koj poklicale domov, če so opazile, da je bil med njimi Andrej.

Ko je opazil, da jim je tuj in neprijeten, je sklenil, da se ne bo silil mednje, saj se je tako dobro počutil ob svoji mami in pa ob starčkih, ki sta ga imela srčno rada in sta bila pravzaprav njegova edina družba.

Tudi to mu ni šlo v račun, zakaj imajo včasih matere njegovih sestanovalcev besede pomilovanja zanj. Ko je vprašal mamo, zakaj se ti ljudje tako vedejo, se je le grenko nasmehnila in dejala: »Ne razumejo nas, ker smo tujci.«

»In vendar,« je pomodroval mali, »če bi ostali doma, bi se ne imeli tako dobro.«

Mami je le s težavo uspelo prikriti solzo, ki jo je požgečkala na licu. »Greva v sobo, Poppi, do večerje je še daleč.«

Oddahnila si je, čeprav bi bila rada na glas zajokala.

★

Pozimi je Andrej redkeje zahajal g stojnici. Morda dvakrat, trikrat na teden — in še takrat samo zjutraj, ker je bila popoldne zaprta. Gospod in gospa sta jo potisnila nekam v zavetje, da ni bila preveč izpostavljena vrtincem burje.

Andrej je dolgočasne zimske dneve prebil doma, ob novih igračkah, ki jih je bil dobil od prodajalke. Mama je ostajala pogosteje doma. Zvečer pa ga je spravila zgodaj spat. In ker ni mogel koj zatisniti oči, je prisluškoval, kaj pravzaprav mama dela v tisti grobni tišini, ki ga je zajela vsakokrat, ko je odšla iz njegove sobe.

A večer za večerom ni slišal drugega kot korake, nekaj besed, šelestenje bankovcev, nato odpiranje in zapiranje vrat. Čez čas zopet ropotanje z vrati, nato tišina.

Nekega decembrskega jutra tik pred božičem se je dvignila snežna nevihta. Gosti snežni kosmiči so naletavali ob vogalih. Veter je zavijal, da se je stojnica majala. Bila je edina odprta v tistem metežu, ko ni bilo žive duše na cesti. Gospa se je stiskala v nekem kotu in si stalno popravljala debel šal krog vratu.

V GORICI:

— 22. novembra: Cecilijanka, revija pevskih zborov z Goriškega v Katoliškem domu v Gorici;

— 29. novembra v Števerjanu: zbor vseh prosvetarjev in zastopnikov društev, ki delujejo v okviru Slovenske prosvete in Zveze katoliške prosvete ter ostalih župnijskih krožkov s Tržaške, Goriške in Videmske pokrajine;

— 5.6. decembra: Miklavževanja po raznih društvih;

— prva nedelja maja: prvomajsko slavlje v Števerjanu.

V BENEŠKI SLOVENIJI: januarja: ponovitev koncerta božičnih pesmi s Tržaškega;

V gornjem seznamu seveda niso omenjeni vsi krajevni nastopi, ki jih pripravljajo številna društva po podeželju. Tudi nekateri datumi so le približni. Točnejši datumi in morebitne spremembe bodo javljeni v našem dnevnem in tedenskem tisku ter po radiu.

STALNA SREČANJA

— vsako soboto ob 19. sestank Sloveskega kulturnega kluba v ulici Donizetti 3/I. Klub vodijo dijaki - višješolci in je namenjen dijakom in dijakinjam slovenskih višjih srednjih šol.

— vsak prvi ponedeljek v mesecu ima predavanje Društvo slovenskih izobražencev v prostorih Slovenske prosvete v ulici Donizetti. Predavanja so kulturno filozofskega in narodnega značaja. Srečanja so namenjena izobražencem. (V novembru bo predavanje drugi ponedeljek v mesecu zaradi praznikov).

— Vsako tretje soboto v mesecu so v Marijinem domu v Ulici Risorta 3 verska predavanja.

KAJ ŽUPNIJSKI PROSVETNI KROŽKI LAHKO DOBE OD SLOVENSKE PROSVETE

NEBESA POD TRIGLAVOM — barvni diapozitivi slovenskih planin z razlago in z glasbeno spremljivo, posneto že na traku.

PISATELJ FRANC FINZGAR in njegov svet. Pripravljeno na traku, z barvnimi diapozitivi in glasbo.

SREČKO KOSOVEL in njegov Kras. (Kot zgoraj.)

SIMON GREGORČIČ — goriški slavček. (Pripravljen trak.)

IVAN CANKAR in njegov Klanec. (Trak pripravljen.)

IVAN PREGELJ, mojster besede in vdanosti materini besedi. (Trak pripravljen.)

Razen tega je v pripravi še naslednje gradivo, ki bo v enaki meri služilo »slovenskim« večerom kot gornje gradivo:

BENEŠKA SLOVENIJA

KANALSKA DOLINA

SLOVENCİ IN PRVA SVETOVNA VOJNA

SLOVENCİ IN DRUGA SVETOVNA VOJNA

NARODNA MISEL V SLOVENSKE ZGODOVINI

SKOZI SLOVENSKE UPODABLJAJOČO UMETNOST

SLOVENSKA FOLKLORA Z NARODNIMI PESMIMI

ISTRA IN UMETNINE V HRASTOV LJAH

TONE KRALJ — SLIKAR NAŠIH CERKVA NA PRIMORSKEM IN GORIŠKEM (Ob njegovi 70-letnici)

KIPAR FRANCE GORŠE, kipar narodno zgodovinskih in religioznih motivov

VZPON SLOVENSKE SODOBNE KULTURE IN ZNANOSTI

SLOVENCİ DOMA IN PO SVETU.

To je nekaj naslovov. V naslednjih številkah Mladike bomo objavljali nadaljnje gradivo, ki si ga lahko izposojajo naši krožki in društva. Slovenska prosveta bo storila vse, da krajevni krožki ne bodo v zadregi za program, če bodo tudi oni pokazali nekaj dobre volje.

Razen divjega bučanja vetra ni bilo zunaj slišati ničesar, ne avtomobilov, ne ropotanja tramvajev, ne običajnega hrupa.

Gospo je bilo skoro strah in je komaj dočakala, da je tudi mož pricapljal v barako. Odvil je zmečkano papirnato vrečko in se lotil revne malice. Medtem je žena stregla debelušni starki, edinemu kupcu v podivjanem jutru. Nato sta enodušno sklenila, da zapreta in se odpravita domov.

Nista še izstopila, ko je veter za trenutek nehal in sta daleč v zasneženi ulici zaslišala divji lajež. Naglo se je bližal naravnost proti stojnici. Poppi je ves zasopel, moker, preplašen in z naježeno dlako pridrvel naravnost pred nju. Obupno je zvilil in nemirno poskakoval krog gospe. Oba sta se močno prestrašila, a mož, ki je bil bolj priseben, je takoj pošepnil ženi, da se je moralo nekaj zgoditi. Gospa si je nemudoma odela plašč, skrila glavo v kapuco in odhitela za psom. Tesno ji je bilo pri srcu. Pes jo je pripeljal v marmornato vežo, kred katero je stal voz Rdečega križa. V veži je radovedna množica hrupno valovila, a nihče ni vedel, kaj se je pravzaprav zgodilo. Dva bolničarja sta s pregrnjeno nosilnico hitela po stopnicah. Dolgi lasje kostanjeve barve so se usuli čez rob vzglavja.

Poppi se je z grozečim lajanjem prebil skozi zid radovednežev in popeljal gospo v drugo nadstropje. Že na stopnicah je močno zaudarjalo po plinu.

Gospo se je zameglilo pred očmi.

Andrej in njegova mati sta se bila zadušila s plinom.

Preden so bolničarji odnesli še otroka, ji je uspelo ga videti, kako leži v postelji, ves svež in rdečeličen kot bi spal. Razkuštrani kodrčki so mu padali na čelo prav do oči. V naročju je še stiskal velikega muca, ki je bil še vedno lep, čist in negovan kot prvi dan, ko ga je bil dobil v dar.

Poppi je polizal roko svojemu gospodarčku, nato se je privil k prodajalki in in žalostno zacvilil.

Gospa ga je prijela za pas in ga molče odvedla s seboj.

Naslednji dan niti stojnice ni bilo več. Policiji pa ni uspelo ugotoviti, če je šlo pri smrti matere in otroka za nesrečo ali za samomor.

NA RADIJSKIH VALOVH...

V sporedu naših radijskih sporedov bi radi opozorili na oddaje, ki jih piše pisatelj Mirko Mahnič pod naslovom V STRITARJEVEM SALONU. Na sporedu je vsako soboto ena.

Mahnič je namreč v teh oddajah oživel košček naše literarne zgodovine in se posebej in največ ustavil ob nastajanju slovenskega gledališča. Cel niz literarnih osebnosti iz naše preteklosti tako zaživi. Oddaje niso zanimive samo za naše študente, ker je to ilustrirana literarna zgodovina in zato mnogo bolj nazorna, ampak mora zanimati vsakega radijskega slovenskega poslušavca v Trstu. Prihodnje oddaje bodo 28. novembra in 26. decembra.

Med dramskimi novostmi pa moramo vendar omeniti nekatere iz zadnjega časa, saj tega nihče ne

beleži. Prva je bila na sporedu 24. oktobra, in sicer Josipa Tavčarja »Žagonetna smrt navadnega človeka«. Drama je bila pisana na temo kriminalke.

Drugo izvirno igro je napisal Aleksij Pregare z naslovom »Razpetost«.

Radijski oder jo je odigral v četrtek, 21. oktobra.

Za november pa je napisal izvirno dramo Franc Jeza, ki je pred leti že prejel prvo nagrado tržaške radijske postaje kot najboljši dramski pisec. Tokrat je naslov njegovi igri »Brez sledu«.

Naj opozorimo še, da je na praznik Vseh svetih popoldne ob 15.30 na sporedu novela Juša Kozaka »Georgesova maska«, ki jo je za radio dramatisiral Mitja Mejak.

DANILO SEDMAK

DVOJEZIČNOST DA ALI NE?

«...ali naj istočasno učim svojega otroka slovenskega in italijanskega jezika, ali naj se omejim samo na en jezik; v tem primeru na katerega, glede na to, da živimo v Italiji?...»

Mlada mati D, R.

Problem, na katerega me opozarja mlada mati, je zelo pereč; o dvojezičnosti in o boju zanjo in proti njej slišimo danes v Trstu na vseh koncih in krajih. Zato je povsem razumljiva skrb naše dopisnice. Vendar bi rad prej odgovoril na ostale probleme, ki so vključeni v zgornjem problemu, ker bomo tako lažje razumeli ostali del vprašanja, ki se tiče dvojezičnosti v strogem pomenu besede.

Vsi narodi tega sveta dajo vedno prednost materinemu jeziku, zato ne vidim razloga, zakaj bi morali mi drugače ravnati. Če dajemo prednost materinemu jeziku, je to pač zato, ker se v njem bolje izražamo; pri tem ne gre samo za naše besedno izražanje in dojemanje, temveč za vse to, kar človek kot oseba izraža s svojim glasom, s svojim tonom, s svojo kulturo, z navadami, načinom mišljenja, gledanja na svet, skratka z vsem tem, kar je v njem (tudi iz prejšnjih rodov) in kar se preko njega odraža v svetu, ki ga obdaja. Zato je jezik samo del kompleksnega izražanja, a vendar bistvena, najbolj popularna in najbolj izstopajoča sestavina celotnega izražanja. Zato ni vseeno, v katerem jeziku vzgajamo otroka. Problem zase pa je še nacionalni ponos.

Ali naj vzgajamo dvojezično ali ne? To pa je problem strogo znanstvene narave. V praksi je vsekakor bolje, da vzgajamo otroka v poznanju dveh jezikov, posebno na takem področju, kakršno je naše. Znanje dveh jezikov ima vsekakor velike praktične prednosti. O tem, mislim, da ni dvoma. Ima pa tudi teoretične prednosti. Dvojezičnost pomeni sposobnost mišljenja v dveh jezikih, pomeni sposobnost izražanja, učenja v dveh jezikih, poznavanja dveh kultur, dveh narodov, dveh svetov. Če smemo uporabljati stari pregovor: »Kolikor jezikov znaš, toliko glav veljaš«, potem pomeni dvojezičnost obogatitev za eno »glavo«. Brez dvoma zgornji pregovor vsebuje globoko praktično in teoretično spoznanje. O tem so si znanstveniki edini. Niso si pa edini, kdaj in kako naj učimo drugi jezik. Da mora biti *materin jezik osnova*, to je, prvi jezik, o tem ni diskusije.

Nekateri starši posredujejo istočasno dva jezika, drugi pa celo začenjajo s tujim jezikom, ker smatrajo, da se bo materinega jezika otrok naučil itak v šoli.

Vendar so taka pojmovanja zmotna in ne odgovarjajo znanstvenim izsledkom, ki poudarjajo, da mora imeti materin jezik vedno prednost pri vzgajanju;

drugače povedano, če hočemo, da se bo otrok jutri pravilno izražal ne samo v materinem jeziku, temveč tudi v tujem jeziku, mora naša vzgoja temeljiti na materinem jeziku. To velja vsaj prva tri leta; v tem času si otrok osvoji osnovne zakonitosti jezika (tudi če je to narečje), ki jih ne more pozabiti, ne more preko njih, tudi ko osvaja tuj jezik, ko poimenuje predmete okrog sebe tudi v tujem jeziku.

Jezik razodeva celoten način mišljenja ne samo posameznika, temveč celih ljudstev. Tako pravijo indogermanska ljudstva: »Caius ubije leva«; drugi pa pravijo nekako tako: »Lev postane deležen smrti po Caiusu«. Ista misel je izražena na različne načine, v kolikor odraža različne načine mišljenja.

Da ne gremo tako daleč, se lahko omejimo zgolj na odnos slovenščina-italijanščina, kjer je ta misel izražena takole: »Caius ubije lev«, v kolikor »lev« ostane v italijanščini v vseh sklonih »lev«. Kako naj otrok potem razume in sklanja v slovenščini »lev, leva, levu, leva, (pri) levu, (z) levom«. Naša vsakdanja tržaška govornica nam jasno razodeva težave, ki so v bistvu produkt transferja ali vpliva italijanščine, in to pri ljudeh, ki so bili prvenstveno vzgojeni v slovenskem duhu in jeziku. Tu niti ne omenjamo težav tistih, ki so bili vzgojeni v italijanskem duhu in jeziku. Razen izjem so se morali, in se še morajo, boriti za pravilno, jasno in čisto govornico. Danes, ko lahko sami odločamo in izbiramo način vzgajanja, mislim, da lahko preprečimo te težave. Otroka učimo tuj jezik na podlagi materinščine! Le tako si ga bo mirno, neposredno in živo prisvojil.

Revni domovi v Slovenski Benečiji

V ČEM SPREMINJA ŠTOKOV DEŽELNI ZAKON NAŠ POLOŽAJ

Desetega oktobra je stopil deželni zakon Slovenske skupnosti formalno pravno v življenje deželne zakonodaje. Ker spreminja ta deželni zakon že obstoječi deželni zakon o kulturni dejavnosti, se mora naša revija nekoliko pomuditi ob tem. Zato je naš urednik imel krajši razgovor s predlagateljem znanega zakona, z deželnim svetovavcem Slovenske skupnosti. Dr. Drago Štoka je na naša vprašanja takole odgovarjal:

Kdaj in s kakšno proceduro je tvoj zakon stopil v veljavo?

Z objavo v uradnem deželnem vestniku Furlanije-Juljske krajine, v katerem beremo naslednje:

Deželni zakon z dne 9. oktobra 1970, št. 36. Spremembe k deželnima zakonoma z dne 20. avgusta 1968, št. 29 in z dne 2. julija 1969, št. 11.

Deželni svet je odobril in predsednik deželnega odbora Berzanti razglasila sledeči zakon:

ČLEN 1: Člen 3 deželnega zakona z dne 20. avgusta 1968, št. 29, se pri črki d) spreminja takole: »d) štirje strokovnjaki v ekonomskih in socialnih vedah, katere določi deželni odbor in katerih eden mora biti pristojen v ekonomskih in socialnih vprašanjih, ki zadevajo slovensko jezikovno manjšino«.

ČLEN 2: Člen 2 deželnega zakona z dne 2. julija 1969 št. 11 je pri črki h) takole spremenjen: »h) dejavnosti in iniciative, ki zadevajo kulturno zakladnico slovenske jezikovne manjšine in drugih etničnih ali jezikovnih skupin v deželi.«

Gornji zakon bo objavljen v deželnem Uradnem vestniku. Vsakdo ga mora spoštovati in zahtevati od drugih, da ga spoštujejo kot deželni zakon. BERZANTI.

Trst, 9. oktobra 1970.

Takšno je točno besedilo zakona, ki si je z gornjo objavo za vselej utrl pot v deželno zakonodajo.

Brali smo, da ni bilo tako lahko priti do izglasovanja tega zakona. Bi lahko podrobneje razložil, čemu je bilo to pripisati?

V prvi zakonodajni dobi (1964-1968) je osrednja vlada sistematično zavrnila vsak deželni zakon, ki je omenjal slovensko narodnostno manjšino, češ da je po zakonu samo ona pristojna za reševanje vprašanj narodnih manjšin. Šla je tako daleč s tem stališčem, da ni dovolila niti besedice »slovenski« v deželnih zakonih, čeprav se samo s formalnim imenovanjem Slovencev v deželi seveda ne rešujejo problemi naše narodnostne skupnosti. Zato si je takrat deželni svet in z njim deželni odbor omislil morda edino možen izhod iz te slepe ulice s tem, da je v deželnih zakona-

nihi bila slovenska manjšina imenovana kot »skupina s posebnimi interesi«. V zakonih so tako Slovence v deželi imenovali s to čudno frazo.

No, medtem se je vzdušje v marsičem spremenilo, tako pri nas kot vsaj za spoznanje tudi v Rimu, zato se mi je gornja fraza vedno bolj upirala. Čutili smo, da je prava sramota v deželni zakonodaji in da nas ponižuje na raven popolnoma brezpravnega plemena. Zato sem po študiju in premisleku političnega stanja pri nas ter njegovega dinamičnega premika vložil marca letos kot predstavnik Slovenske skupnosti zakonski osnutek, ki je predvideval zamenjavo omenjene ponižujoče fraze s pravim, čistim besedilom, ki naj nas v deželni stvarnosti in pred svetom imenuje Slovence, za to, kar pač smo in hočemo biti. Po precejšnjem trudu in boju je zakon le šel v portič; če pomislimo na vso preteklost, potem tudi to ni tako malo, čeprav nam pravzaprav zakon pravi v bistvu samo to: »Dihajte zrak, ki vas obdaja«.

Omenil si preteklost. V kakšnem smislu?

Mislil sem na vso preteklost našega naroda in zamejskih Slovencev seveda še posebej. Pomislil sem na vse tragično obdobje med dvema svetovnima vojnama, ko so se diktatorji poigrali z nami kot z ljudstvom, ki bi na ta košček Evrope prišlo naravnost iz kamene dobe. Bili smo ignoranti, banditi, cigani, kmetavzarji, žejni ricinovega olja in potrebni lagerskih zidov; vse to smo bili, samo ljudje in narod ne! Pomislimo še na negotova povojna leta, ko so bile nacionalistične strasti v pravih plamenih in smo na ulici mimogrede dobili v obraz psovko »ščavo«! Potem prvi tihi koraki javnega priznanja, razumevanja, čeprav z meglenimi frazami kot »skupina posebnih interesov«... Danes smo polnopravno priznani, seveda to ne pomeni, da so zdaj vsi naši odprti problemi rešeni, toda smo vsaj na papirju v deželi Furlaniji - Juljski krajini, vsi Slovenci, to je od Trbiža do Trsta.

Kdor je okusil čašo grenkega pelina v dobi med obema vojnama, ve, kaj to pomeni. Zato sem med mnogimi čestitkami, ki sem jih dobil ob dokončnem izglasovanju zakona, čutil največ topline prav v čestitkah, ki sta mi jih poslala Lavo Čermelj (...ta zakon je principalnega pomena za narod pod Italijo

in bo nedvomno sprožil in pospešil izdajo drugih zakonov v jamstvo in varstvo njegovih pravic...) ter sin zverinsko umerjenega Jojzeta Bratuža iz Gorice (...nov korak za umeričenje slovenskih pravic in slovenskega pisatelja Pavleta Zidarja (...ta zakon, iz katerega bodo smeli bolj pogumno rasti Rebuli, Pahorji in podobni mistiki slovenske besede...)

Mišliš torej, da so se s tem zakonom le odprla vrata v novo obdobje za našo narodno skupnost?

Ponavljam, da je ta zakon le del in začetek reševanja vseh naših odprtih vprašanj, ki jih ni tako malo. Le če se bodo vsa vprašanja rešila, bo zakon izpolnil naša pričakovanja. Nova vrata so se pa le odprla. Morda jih bo kdo spet poskusil zapreti, kot se je to recimo zgodilo ob prepovedi slovenskega napisa na grob trinajstim slovenskim partizanom v Sentenartu v Beneški Sloveniji. Toda takih klicarjev žalostne preteklosti bo vedno manj in vedno manj moči bodo imeli, saj gre res ves evropski premik proti njihovim preživelim težnjam. Preživljamo 25. leto poveljnega miru. Tako težko izbojevani mir ne more biti muha enodnevnica, ki bi jo lahko vsakdo pobil. Ne muha enodnevnica, ki bi jo lahko vsakdo pobil. Ne, to je mir, ki nam je že prinesel in nam bo še prinesel veliko dobrega, pozitivnega, resničnega prijateljstva med vsemi narodi in razumevanja med sosedi, pa naj pripadamo temu ali onemu jeziku, tej ali oni ideologiji. To je v bistvu mir, ki bo izgnal iz nas vsakršno, tudi psihološko nasilje ali ustrahovanje, ki je tu in tam živo še pri nas, ki ga je pa v Beneški Sloveniji žal še veliko.

Zakonski osnutek Slovenske skupnosti pravi, da bo dežela podprla kulturno zakladnico slovenske jezikovne manjšine ter drugih etničnih ali jezikovnih skupin v deželi. Katere skupine so tu mišljene?

Dežela Furlanija - Julijska krajina je pravi mozaik narodnosti. Ta mozaik sestavljajo prebivavci italijanskega, slovenskega, furlanskega ter še kakih tisoč prebivavcev nemškega jezika. Slednji živijo v Karniji (Sahre-Sauris Timau) ter nekaj posameznikov v Trbižu. S svojim zakonskim osnutkom sem hotel dati poudarka celotnemu narodnostnemu mozaiku, ker je tako prav. Mi Slovenci smo najbolj osveščeni, se najbolj čutimo narod in je zato naša kultura in sploh vsa naša tradicija najbolj samostojna. Toda tudi Furlani imajo precejšnjo tradicijo. Deželna stvarnost naj upošteva vso to lestvico narodnosti in jezikov, ki jo sestavljajo kot zanimivo in slikovito celoto.

In še eno vprašanje: Je imel tvoj zakon odmev tudi izven naših meja?

Poleg naših časopisov, ki so vsi — razen nekaj kratkovidnih izjem — dali krepek poudarek zakonu Slovenske skupnosti, je treba omeniti časopise iz matične države, ki so poročali o zakonu. Omenili so ga tudi beograjski listi. Prav takšnega poudarka je bil zakon deležen s strani slovenske televizije in radia. Tudi časopisje na Koroškem (Naš tednik) je spremljalo ves potek zakona in mu posvetilo precej pažnje. Na koncu naj omenim še tržaški radio ter tukajšnje italijansko časopisje. Ves tisk je omenil z zadovoljstvom sprejetje zakona in poudaril, da se je v naši zgodovini odprla nova stran razvoja. Upajmo, da bo res tako!

Razgovor zapisal SERGIJ PAHOR

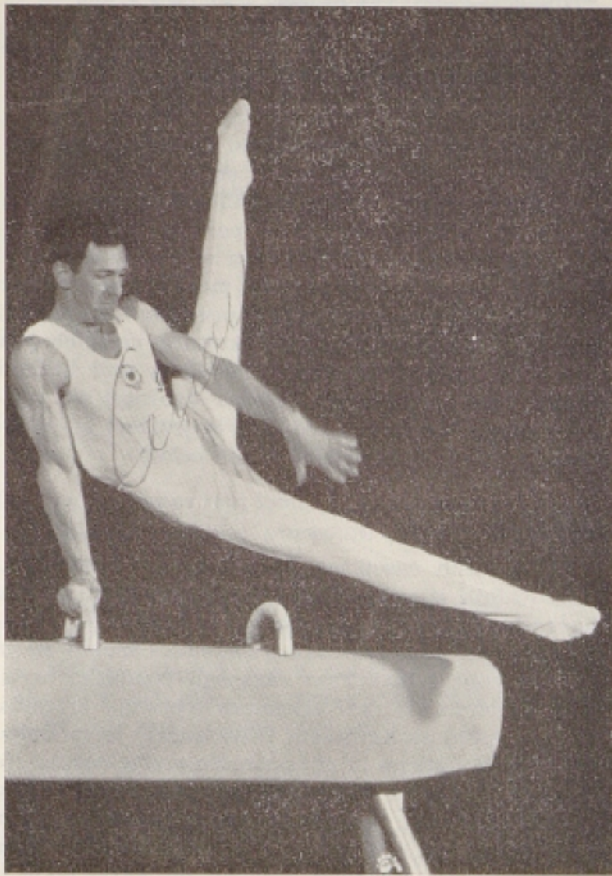
Naši telovadci v tekmi s telovadci milijonskih narodov

Sedemnajsta svetovno prvenstvo v gimnastiki, ki se je v torek 27. t.m. zaključilo v ljubljanski dvorani Tivoli, je še enkrat potrdilo premoč Japoncev v moških vrstah ter visoko kvaliteto sovjetskih in vzhodnonemških tekmovalk. Po mnenju akreditiranih časnikarjev, je bilo to doslej najkvalitetnejše in tudi najbolje pripravljeno prvenstvo vseh časov. Zasluga gre predvsem prireriteljem, ki so povabili v Ljubljano 33 državnih reprezentanc, to se pravi skupno 291 tekmovalcev. V moški vrsti jih je nastopilo 154, deklet pa je bilo 137. Organizacija je bila — kot rečeno — brezhibna, saj so se ljubljanski športni delavci naravnost specializirali v prirejanju svetovnih prvenstev. Pomislimo le, da so bila letos v slovenski prestolnici kar štiri svetovna prvenstva.

Svetovni naslov v ekipni konkurenci je osvojila Japonska, ki je zbrala skupno 571,10 točk. Na drugo mesto se je uvrstila Sovjetska zveza s 564,35 točk.

Tretja je bila Vzhodna Nemčija, četrta pa Jugoslavija. Za jugoslovansko vrsto je to največji uspeh od leta 1938 dalje. To je velika nagrada za jugoslovanske telovadce, ki se zbirajo okrog neprekosljivega Mira Cerarja, kateri je postal zgled vrhunškega športnika. Sledijo Poljska, Švica, Združene države, Romunija, Češkoslovaška in Zahodna Nemčija. Italija, ki je v Ljubljano poslala zelo mlado reprezentanco z veteranom Carminuccijem na čelu, je zasedla 15. mesto, kar je že zadovoljiv uspeh.

V konkurenci posameznikov so razpoložljive kolajne odnesli Japonci, in sicer: zlato mladi Kenmocu, srebrno Cukahara in bronasto Nakajama. Menda se je prvič v zgodovini gimnastičnih svetovnih prvenstev zgodilo, da so vse kolajne odnesli predstavniki iste države. Opazovalec se začudeno sprašuje, kje tiči skrivnost japonskih mojstrov. Res da je njih telesna

Slovenski zmagovalec Miro Cerar na konju

struktura posebno primerna za telovadbo, vendar se nam zdi, da je skrivnost uspeha japonskih telovadcev iskati v njihovi izredni notranji poglobitvi in koncentraciji, ki je za tekmovalce iz zahodnih držav nedosegljiva.

Veliki poraženci letošnjega prvenstva so Sovjeti. Njihova šampiona Voronin in Klimenko nista šla dlje od četrtega in petega mesta na skupni lestvici. Klimenko je še zelo mlad, zato se lahko tolaži z dejstvom, da ima pred seboj še dolgoletno tekmovalno pot. Zelo razočaran pa je bil 25-letni učenec velikega Saklina, Mihail Voronin, ki je bil na svetovnem prvenstvu leta 1966 v Dortmundu osvojil svetovni naslov. Ponovno je razveselil zanesljivi Miro Cerar, ki je v dvanajsteroboju odnesel deveto mesto, kar priča o njegovi veliki prizadevnosti, tudi na orodjih, ki mu ne leže preveč.

V ženski konkurenci so zmagale Sovjetinje, ki pa niso zablestle kot nekdanje. Vzhodne Nemke, ki so bile pravo presenečenje prvenstva, so se uvrstile na drugo mesto z malenkostno razliko v skupnem točkovanju. Tretje so bile Čehinje in Slovakinje, katerim se pozna, da je njihove vrste zapustila prva dama svetovne telovadbe in mehiška zmagovalka Vera Časlavska. Sledijo Japonke, Romunke, Madžarke, Američanke, zahodne Nemke, Poljakinje, Jugoslovanke pa so zasedle 10. mesto.

V konkurenci posameznic je prvo mesto zasedla Sovjetinja Turiščeva, ki je prav gotovo zaslužila naslov

svetovne prvakinje v orodni telovadbi. Njeno zmago pa je nekoliko zatemnila 18-letna vzhodnonemka Karin Janz, ki si je zlato kolajno zapravila s prav nerodnim padcem pri doskoku z gredi. Tako se je uvrstila le na četrto mesto, medtem ko je bila njena sorojakinja Erika Zuchold druga, sovjetska predstavница Zinajda Voronina pa tretja.

V torek, zadnji dan prvenstva, je bilo na sporedu tekmovanje posameznikov in posameznic na orodju. V to tekmovanje imajo vstop najboljši po obveznih in poljudnih vajah v ekipni konkurenci. Na parketu ljubljanske dvorane Tivoli se je pred približno osem tisoč gledavci zbralo šest najboljših telovadkinj in šest najboljših telovadčev na svetu. Med dekletki je tu prišla na dan izredna pripravljenost vzhodnonemške vrste. V preskoku je namreč zlato kolajno odnesla Erika Zucholt pred sorojakinjo Karin Janz in Sovjetinjo Turiščeva, Erika Zucholt, kateri so prisotni časnikarji podelili posebno nagrado za najšarmantnejšo tekmovalko, je bila najboljša tudi na gredi. Srebrno kolajno je tu odnesla mala piavolasa Američanka Ketty Rigby, ki je dokazala visoko kakovost ameriške telo-Schmidt. Na dvovišinski bradli je zlato osvojila Karin vadne šole. Tretja je bila vzhodna Nemka Christine Janz, ki je tako povrnila mišo za drago drugouvršeni Sovjetinji Turiščevi, katera jo je bila premagala v ekipni konkurenci posameznic. Tretja je bila Zinajda Voronina. Turiščeva pa je z izredno gracioznim nastopom odnesla prvo mesto na parterju, medtem ko sta si drugo in tretje mesto delili Olga Karaševa in zopet Zinajda Voronina.

Ko so prišli na vrsto moški, je bila pozornost vseh prisotnih seveda osredotočena na Mira Cerarja, ki je ponovno izvedel mojstrovino na konju z ročaji. Ljubljanski telovadec je dokazal, da je kljub svojim 31.letom še vedno najpopolnejši »svetovni jezdec« na telovadnem konju. Drugi je bil Japonec Kenmocu, tretji pa Sovjet Klimenko. Občinstvo je z dolgim aplavzom pozdravilo nastop domačina Milka Vrtiča, ki je zasedel v tej vaji četrto mesto in je tako postal uradni naslednik Mira Cerarja. V ostalih disciplinah, to se pravi na parterju, krogih, na bradli, v preskoku in na drugo so zmagali Japonci. Tri zlate kolajne je odnesel Nakajama, po eno pa Cukuhara in Kenmocu. Sovjet Voronin je ponovno razočaral in se je moral zadovoljiti le z bronasto kolajno na krogih in s srebrno kolajno na bradli.

Po končanem tekmovanju je bil najsrečnejši med vsemi Miro Cerar, sin ladijskega časnikarja, rojen in stanujoč v Ljubljani. Čeprav je Miro navajen stopati na najvišjo stopnico nagradne ploščadi, je zanj osvovitev zlate kolajne pred domačim občinstvom doslej največji uspeh. »Moskva, Dortmund, Mehika; to so lepi spomini - je dejal Miro po zmagi - vendar bo vse zatemnil spomin na kolajno, ki so mi jo podelili v dvorani Tivoli na Celovski cesti«.

Zanimiva ugotovitev: jugoslovanska reprezentanca so sestavljali skoraj izključno Slovenci. In naši telovadci so se merili s tovariši, ki so jih izbrali 80 in 100 milijonski narodi. Naši bratje so dosegli v tej tekmi četrto mesto. To res ni majhen uspeh.

K. S.

SODOBNA SLOVENSKA ZAMEJSKA LITERATURA

(NADALJEVANJE)

FRANK BUKVIČ

Frank (Ferry) Bükvič je doma iz Prekmurja, po zadnji vojni se je naselil v ZDA. Pisateljavanja se je učil pri Mišku Kranjcu, o čemer pričata slog in način pripovedovanja, a tudi bistvene poteze prekmurskih ljudi, kakor jih prikazuje v svojih delih.

Prvič se je predstavil javnosti z romanom *Brezdomci*; izšel je leta 1948 v Gradcu in zbudil zanimanje, saj je najdaljši povojni tekst zunaj Slovenije (560 strani), a tudi snovno predstavlja novost. Prikazuje namreč Prekmurje med zadnjo vojno, Madžare kot okupatorje in partizansko delovanje, ki je šlo mimo KP in v nasprotju z njo.

Roman se deli v štiri knjige: *Revolucionar*, *Jetnik*, *Borec*, *Heroj*. Junak, ki veže vse štiri, je Mate Vrban, sin delavske družine. Njegov oče je bil velik borec za delavske pravice, več let v zaporu, kjer je obolel za jetiko in potem doma po dolgem bolehanju izdihnil. Vrbanica je bila vzorna mati: verna, delavna, zavedna; skupaj z drugimi je vsako leto odšla na sezonsko delo v Nemčijo. Brat Ivan pa je šel svojo pot: postal je trgovski pomočnik, živel le sebi, se vedno bolj odtujeval domu in slovenstvu, zašel kot kulturnovec in nemški vojak v odpadništvo, dokler se ni po velikih hudodelstvih streznil, rešil nekaj zaprtih rojakov, nato si sam končal življenje.

Mate je bil že v osmi šoli navdušen revolucionar in je z drugimi trosil letake komunistične partije, bral knjige o socializmu in od blizu spoznaval težke razmere v Keslerjevi tovarni. Malo pred maturo so ga izključili za dve leti in ni mu preostalo drugega kot pot v tovarno. Tu je kmalu postal voditelj družbeno najbolj zavednega delavstva. Ko je prišla madžarska zasedba, je prešel v protiokupatorsko akcijo. Madžarski poveljnik mesteca Ledine — tu se godi večina dejanja — Laci in Mate sta si postala glavna protigravca, podžigala ju je še ljubezen do Ilonke, ki je prišla iz Budimpešte, da bi pomagala pomadžariti Prekmurce, pa se je iz ljubezni do Mateja vsa spremenila. Mate je medtem maturiral in se vpisal v Budimpešti na univerzo, toda študiranje mu ni bilo usojeno. Postal je aktivist in skrivač, prišel v ječo, kjer so ga silovito mučili, od tam so ga poslali v taborišče ob Blatnem jezeru, čez nekaj časa v budimpeštanski tloncház, od tu v taborišče v Saroku in potem proti vzhodnemu bojišču, kjer so ga nekeje v Ukrajini osvobodili ruski partizani. Od tam se je vrnil na Štajersko, se pridružil partizanom, postal neustrašen borec in komandir, a tudi vedno večji nasprotnik komunizma. Da bi se ga vodstvo rešilo, ga je poslalo v Prekmurje, da bi ga uničili Madžari, vendar je s svojimi uspešno nadaljeval borbo, izgubil pa je Ilonko (padla), mater na poti v nemško taborišče in tudi Keslerco, s katero sta se ljubila (padla). Ob koncu vojne se je s sinom Štefančkom, zvestim soborcem Štefanom in njegovo ženo Dorico umaknil v Avstrijo.

Mateja žene v boj nekak mesijanski čut za bratstvo narodov, ker je prepričan, da »sveta ne bo re-

šila niti rjava, niti rdeča, zelena ali zlata kravata, najmanj pa diktatura, temveč skupno sodelovanje narodov«. Svoje nazore je zelo jasno podal v poglavju Pogajanja, kjer opisuje pogajanja med Matejem in odposlancem Glavnega Staba Slovenije Silobradom. Ni antikomunist, ampak demokrat, želi »svobodno sodelovanje vseh svobodoljubnih elementov in vseh svobodoljubnih narodov na osnovi človeških pravic brez ozira na vero, raso, narodnost, svetovni nazor in razred«, je nasprotnik velekapitalizma, pušča pa »svobodno delo posameznikom, dokler hodijo po prostih poteh«, najvišji ideal pa mu je svoboda.

Pisatelj je Mateja tako močno idealiziral, da ga je dvignil nad resničnost. Tudi Bükvič se ni mogel izogniti črno-bele karakteristike oseb, zato so njegovi osrednji ljudje v veliki meri psihološko neresnični, njegovi sovražniki karikirani. Sebi drage osebe je obdal z vso telesno lepoto in vsemi duhovnimi čednostmi. Tak je predvsem Mate, taki so Ilonka, Keslerca, Boris, Stefan in drugi. Kaj vse ti ljudje prestanejo in česa so zmožni! Nasprotno pa je Kesler po pisateljevi volji požeruh, bojazljivec in vobče izpostavljen ponižanju, zasmehu (poglavje Večerja). Hrvaška ustaša, ki prideta na Štajersko, sta pijanca in posiljevalca (pogl. Ustaše). Komunistični politkomisar Grbač je imel »kurja in vegasta prsa«, a glas kot krokar, odušen je bil in zverinski, in je na grozoten način mučil ustaša (pogl. Sadist). Partizanka Marija je ustrelila lastnega fanta (pogl. Dve ženi — dva svetova). Vsa črna sta Madžara Laci in policist Fekete, pa tudi Matejev brat Ivan.

V romanu je veliko ljubezni in sovraštva, ponižanja, mučenja, smrti, čudežnih rešitev in neverjetnih naključij, pisatelj preveč suče glavne osebe po svoji volji, vendar pa zna pripovedovati napeto, s strastjo, z osebno prizadetostjo, čutiti je, da je to življenje sam živel. Vse se dogaja naglo, brez zastajanja, preko vsega je razlit žar pravljice, sijaj romantike, polet mladostnega idealizma. V celoti je delo premalo izdelano, posamezna poglavja pa so mojstrsko podana.

Po romanu je Bukvič priobčil samo nekaj črtic v argentinskem Meddobju, in sicer: *Pometač Marich* (II., 1956), *Begunec Farič* (III., 1956/57), *Novi sosede* (IV., 1959), *Kako je pokojni Campbell prišel strašiti svojo ženo* (VIII., 1964) in *Čez mejo* (XI., 1970). Prvo, tretjo in četrto je zajel iz ameriškega življenja, v Fariču je obdelal snov iz znanega madžarskega upora proti sovjetskim četam, Čez mejo pa je odlomek iz še neizdelanega romana *Za zvezdami*, ki se godi v Prekmurju med vrhovi OZNE ter je nekako dopolnjevanje Brezdomcev.

P. BAZILIJ VALENTIN

P. Bazilij Valentin se je rodil leta 1924 v Ljubljani, dovršil tu nižjo gimnazijo in stopil v frančiškanski red. Študije je nadaljeval v Ljubljani, Novem mestu, na Koroškem, Tirolskem in v ZDA, kjer je postal 1950 duhovnik. Več let je deloval v Lemontu, Illinois, kjer

je urejal franciškansko revijo *Ave Maria*, bil tajnik odbora za Baragovo beatifikacijo in v ta namen izdal *Baragov vestnik*. Pred nekaj leti je odšel v Avstralijo, deluje med slovenskimi izseljenci ter piše v *Misli*, mesečnik za versko in kulturno življenje Slovencev v Avstraliji, ki izhaja v Sydneyu.

Pisati je začel že v gimnaziji in je sodeloval v revijah in časopisih s pesmimi in črticami, toda največ se je posvečal pisanju za mladino. Njegov *Svet marioner* je izšel leta 1947 v Celovcu v knjigi skupaj z mladinsko povestjo Mirka Kunčiča *Cmokec Poskokec*. Dve leti pozneje je izšla pri Goriški MD njegova mladinska povest *Tonček iz Potoka*. V njej opisuje svojega očeta Tončka, mlinarjevega in posestnikovega sina iz Potoka pri Stični, spremija ga skozi otroška leta doma z drobnimi doživljaji: paša, lovljenje rib, drsanje po zimih, lov na polhe, šolanje v opuščnem stiškem samostanu in podobno.

Prva žalost za Tončka je nenadna očetova smrt. Ta jih je tako prizadela, da se je za hip zamajala vsa družina, toda mati je krepko prišla za vajeti in uravnila življenje na stari tir. Tončka je poslala v Ljubljano v šolo, kjer se je pretepal z mestnimi učenci in doživljal manjše dijaške pustolovščine. Doma je prevzel posestvo brat Janez in se poročil z natakario. Nova gospodinja je bila sitna, življenje v hiši je postalo nemogoče, zato so Tončkove sestre druga za drugo odšle po svetu. Tonček je v Ljubljani stopil v trgovino za vajenca, ko pa je odslužil vojaški rok, je dobil službo na pošti in tu ostal vse življenje.

Dogodkov ni veliko in tudi niso novi, saj skoraj vsak kmečki otrok doživlja kaj podobnega, vendar so podani zanimivo, nazorno in toplo, skoraj ves čas z rahlim nasmehom. Osebe so žive in polnokrvne, naravne, kmečko robate in pristrčne, vzete iz vsakdanjega življenja. Čeprav pisatelj bolj obnavlja dogodke, kakor poustvarja življenje, je vendar ob Tončkovi zgodbi zajel življenje dolenskega ljudstva in časovne razmere tiste dobe. Povest ni velika umetnina, a je napisana pristrčno in poudarja osnovno resnico, da je sreča preprosta stvar.

Tončka iz Potoka je dr. Ferdinand Kolednik prevedel v tri jezike: v francoščini ima naslov *Le petit Tonček du Potok* in je izšel pri Apostolat de la Presse, Sherbrooke, Kanada, 1961, str. 254; v nemščini je kot *Der Toni aus Potok* izšel pri Josefu Habblu, Regensburg, 1963; v gradiščanski hrvaščini je kot *Tončić iz Potoka* izhajal v Hrvatskih novinah, Eisenstadt, od 24. avgusta 1963 do 18. aprila 1964.

V zborniku *Čez izaro*, ki ga je izdala Celovška MD 1951, je izšla Bazilijeva črtica *Moj brat*: v njej opisuje ganljivo srečanje z ruskim kozakom v Tirolah in njegovo nasilno smrt.

V podobnem slogu piše tudi črtice v *Ave Marija* in *Koledar Ave Marija*.

(Glej Martin Jevnikar: Bazilijev Tonček iz Potoka v francoščini, *Literarne vaje*, XIII., Trst, 1961-62, 28-29.)

JANEZ PREPELUH — MIHAEL JERAS

Janez Prepeluh (podpisoval se je navadno s psevdonomom Mihael Jeras) se je rodil 1923 v Ljubljani kot drugi sin politika, časnikarja in publicista Albina Prepeluha. Dopržil je trgovsko akademijo v Ljubljani, po vojni se je vpisal na ekonomijo v Zagrebu. Januarja 1955 se je preselil v Trst, od tu je po nekaj mesecih odšel v Salzburg, nato na Dunaj. Februarja 1957 se je odpravil v ZDA, kjer je bil najprej profesor slovenščine na jezikovni šoli ameriške vojske v Montereyu na kalifornijski obali, potem je živel v San Franciscu in delal v več eksperimentalnih gledališčih, dokler ga ni 1969 zadela kap.

Pisal je že v Ljubljani, toda v javnost je stopil šele v Trstu, ko je začelo kar vreti iz njega, kar se

je bilo v letih nabralo v njem. Za radio Trst A v slovenskem jeziku je napisal vrsto slušnih iger, za mladino in odrasle, vse v letih 1955 in 1956, le dve sta iz 1957. Izmed mladinskih iger so vredne omenbe: *Jurčkovo potovanje*, *Ogenj rdečega kamna*, *Male zvezdice veliki božični večer*, *O treh vojščakah*, *V dolini kraljev*, *Prijatelj malih src*, *Rdeča jabolka v snegu*. Sledijo dramatizirane zgodbe o slavni možeh, kot so odkritelj mikrofona Emil Berlinger, George Washington, oče motocooterja Piaggio, Walt Disney. Višek predstavljajo radijske drame in komedije: *Mladost je prepovedana*, drama v treh dejanjih, *Penzion Križ*, drama v 4 dejanjih, *Velika noč 1833*, drama v enem dejanju, *Večer belih vrtnic*, komedija v treh dejanjih, *Gospodična iz potovalnega urada*, komedija v 3 dejanjih, *Tržaška legenda*, drama v 6 slikah. Zaključuje jih venec petih dramatiziranih zgodb pod skupnim naslovom *Dunajske povesti*; sestavljajo jih: Program za drevi, *Avtostop za ženske*, *Pekel na domačiji*, *Konstanca in Človek se vedno poslavlja*.

Te igre so shranjene v arhivu radia Trst A, nekaj malega pa je izdal tudi v tisku. V tržaški Mladiki, katere je bil soustanovitelj in je opremil prvi letnik, je izšla v 1. št. I. letnika (1957) novela *Človek se vedno poslavlja*. V drugem letniku je priobčeval v poglavju Pomenki pod domačim krovom šaljive prizore iz sodobnega družinskega življenja. V šestem letniku je izšla drama *Tržaška legenda*. V Meddobju, V., Buenos Aires 1958, je novela *Avtostop za ženske*.

Najbolj uspele Prepeluhove igre so: *Penzion Križ*, *Večer belih vrtnic*, *Tržaška legenda* in *Velika noč 1833*.

Penzion Križ je drama v 4 dejanjih, s podnaslovom »Ob robu usod«. Godi se v zanemarjenem penzionu na Dunaju, v katerem stanuje vrsta ljudi »na robu« življenja. Ciril, eden izmed stanovavcev, jih takole označuje: »Če pravim mi, mislim pri tem ljudi človeških oblik, nič drugega! Nekakšni ščurki... Ljudje, ki jih je omika 20. stoletja postavila na cesto. Vsi čakamo, da nam novi svet odpre svoja vrata. Ta so ozka. Največkrat zato, ker so vratarji ljudje, tudi novinci v življenju. V življenju lakote.« Poleg Cirila, ki je poet, so tu še: doktorica Susana Spitzvögel, nekdanji knjigovodja Julij, baletka Florenca, nekdanji režiser Viktor Buh, sobarica Karla, lastnica pa je hroma Luisa Gobinus. Sami brezdomci, životarijo, sanjarijo, se pripravajo, le Florenca prinese nekaj življenja, čeprav je čudna, nesrečna, nemirna. Po 14 dneh se pojavi njena hroma sestra Sabina, da bi odpeljala Florencu k njenemu možu in posvojenemu otroku. Toda Florenca se ji upre, češ da jo je celo življenje zatirala, ker je hotela preskrbeti sebe, svoj obstoj. Zabode jo, nato z gospodinjinjo pomočjo pobegne, da se bo vrnila v gledališče. Sobarica ukrade gospodinji denar in z Julijem odpotujeta v Južno Afriko, gospodinja odide na počitnice, Viktor pa po svetu. Ostaneta le Suzana in Ciril in ta takoj modruje po zločinu: »Oprali smo svoje zamazane duše. V tem trenutku sem veljaven človek, a ta doba je prekratka, vračam se v razvaline... Legende je konec... Jaz moram ostati, druge strehe nimam. In junaštvo je prevelik luksus. Jaz sem namreč umrl.«

Drama je mračna, zajeta iz povojnih razmer, ki so odplavile notranje nalomljene in odrinjene ljudi na nevtralni Dunaj, kjer so životarili brez smisla in idealov, brez pričakovanja in brez podjetnosti. Nič velikega se ne more zgoditi med njimi, pisatelj jih je prenesel na oder take, kakršni so. Vendar pride po nepričakovanem zločinu do neke katarze: nekateri se rešijo (sobarica in Julij, Florenca), za Cirila pa je že vse prepozno. Jezik je realistično nazoren, le nekoliko pregostobeseden, zgradba je dovolj spretna, razmere prepričljive.

Večer belih vrtnic je komedija o štirih ženskah in treh moških: vdova Valerija, njena hči Lucija, služkinja Lea, vdova Barbara, upokojeni prof. Tomaž, inštruktor Filip in trgovec Teodor. Valerija in profesor

se tiho ljubita že 20 let, inštruktor zmeša ostale tri ženske, priletni trgovec pa bi rad Lucijo. Dejanje se zapleta in razplete tako, da se Valerija in profesor poročita, trgovec dobi podjetno Barbaro, inštruktor mora od hiše, po njem pa žalujeta Lucija in Lea.

Igra je spretno zgrajena, osebe so žive in značajske dobro zadete, komika je položajna in besedna, le kak motiv je že obrabljen. Komedija je uspela tudi na odru. (V Trstu jo je igral Slovenski oder.)

Tržaška legenda je napisana v slogu srednjeveških misterijev o tržaških svetnikih: sv. Justu, Sebastijanu in Sergiju, ki so jih ubili leta 284 v Trstu. Dejanje je razgibano, tedanje zgodovinske razmere so dobro prikazane, konec je rodoljuben: okoli 550-600 pride v Trst Sloven in zasede izpraznjene kraje, pred cerkvijo ga sprejme duh Justove matere. (Slovenski

Vrtovi muz

Dr. Vršaj:

LA COOPERAZIONE ECONOMICA ITALIO-JUGOSLAVIA

Morali bi prinesiti strokovno oceno knjige, ki je izšla pred mesecem v založbi naše revije. Toda menimo, da v literarno-kulturni reviji ne gre toliko poudariti njeno strokovno kvaliteto kot dejstvo samo, da je knjiga izšla.

Na tem čudovitem stikališču dveh narodov in dveh držav, ko smo priče tolikih tovarnjakov, ki prevažajo blago iz ene države v sosednjo in ko toliko tovarnih vlakov vozi dragocene pridelke in stroje iz ene v drugo državo, se nam zdi študija dr. Egidija Vršaja zares pomembna. V knjigi bodo našli koristne podatke posebno italijanski gospodarski krogi.

In ob tem dejstvu bi opozorili kot revija tudi na to, da je dr. Vršaj s svojo knjigo odgrnil zastor tudi našega slovenskega sveta. Ne samo vsej Italiji, ki včasih ne pozna jugoslovanske stvarnosti in hodi na jug sicer skozi Slovenijo, pa morda ta svet premalo pozna. Posebej je avtor odgrnil zastor gospodarstvenikom naše dežele in opozoril na tiste vezi, ki koristijo enemu in drugemu.

Omejimo se samo na to. Na pomen knjige z ozirom na nas, Slovence.

Ne dvomimo, da jo bodo mnogi z zanimanjem sprejeli in da bo

opravila veliko delo v medsebojnem spoznavanju in razumevanju. Obenem bo mnogim koristen kažipot.

Knjigo lahko dobite v slovenskih in italijanskih knjigarnah v Trstu in Gorici, pa tudi na naši upravi.

m. fr.

RAZSTAVE

V Tržaški knjigarni sta bili v zadnjem času dve zanimivi slikarski razstavi, ki sta vzbudili precej zanimanja med rednimi in izrednimi obiskovalci knjigarne. Posebno naši dijaki, ki so si te dni nabavljali knjige in zvezke, so se radi zazirali tudi na stene, kjer so visele, oz. še vise barvna platna.

STONE MICHELIČ

Zadnje dni septembra in v prvi polovici oktobra je razstavljal svoje živobarvne slike Tone Mihelič. Ta nasmejani in vedno dobrodušni in vedri naš umetnik, stalni popotnik, pa vendar najbolj priklenjem na naše mesto, si je tokrat izbral prav slovensko knjigarno, da je v njej rastavil svoja najnovejša dela. Skromen in tih, vedno delaven, je prav v začetku šolskega leta želel opozoriti slovenske študente v našem mestu na svoje slike in starše, ki spremljajo svoje otroke k nakupu knjig in zvezkov. Ni najbrže bilo mnogo odjemavcev slik, čeprav je Mihelič čakal tudi to, saj umetnik mora nekako tudi živeti, zanimanje za slike pa je bilo dokajšnje.

Tudi na tej razstavi je bil slikar domač, saj se je zdelo kot bi prenesel dele naših vasi in to najznačilnejše koticke in posebnosti,

oder jo je igral na Repentabru na taboru Slovenske prosvete.)

Velika noč 1833 je ponovna obdelava Prešernovega življenja v tej usodni Veliki noči, ko je srečal v trnovski cerkvi Primičevo Julijo. Igra je uspela ter so jo trikrat podali na radiu, potem v Boljuncu 1959 za Prešernovo proslavo in v Slovenskem kulturnem klubu (glej Mladika, III., 1959, str. 46).

Prepeluh je bil spreten dramatik, znal je zgrabiti življenje in ga prepričljivo podati, le da večkrat iger ni dovolj izdelal, ker sta ga priganjala čas in neurejene življenjske razmere. Kar je napisal v ZDA, še ni dostopno.

(O Prepeluhu glej Jože Peterlin, Mladika XIII., 1969, 139 s sliko; Mirko Javornik, Sij slovenske svobode, I., Buenos Aires 1969, št. 11.)

Prihodnji naprej

med knjige v knjigarno. Mislimo, da je na več platnih razlil morje svetlobe v čudovitih barvnih odsevih, in da je v igri senco in odsevov izrazil harmonijo in toplino.

Kot je Gaspari zapustil v sliki slovenskega človeka preteklosti, odetega v domačo nošo, pri delu in običajih, ob velikih praznikih in svatbenih dneh, tako se zdi, da je zajel Tone Mihelič domačnost kraških domov v vsej pristinosti, ki pa se zdaj izgublja in izginja ob moderni predelavi dvorišč in stavb. In kakor ne srečano več Gasparijevega vaškega otroka v visokih škornjih, pokritega s kučmo ali klobukom v gorenjski vasi, tako kmalu ne bomo videli več idile kraške krajine, ki jo je zdaj še ujel v barve slikar Mihelič.

Dalje na 3. str. platnic

GLEDALIŠČE

SLOVENSKO GLEDALIŠČE v Trstu je začelo letošnjo sezono sredi tega meseca s Tolstojevo dramo MOČ TEME. Nekaterim se je zdel začetek premračen in pretežak, še posebej zaradi tega, ker je gledališče slavilo petindvajsetletnico svoje ustanovitve. Morda bi bilo moč res najti kaj vedrejšega po tematiki, vendar je to delo ustvaril mislec in umetnik. Razen tega po svoji zamisli zahteva velikih odrskih oblikovavcev in ima gledališče tako priliko pokazati svojo zmogljivost in kvalitetnost.

Režija je bila poverjena Jožetu Babiču, ki je več let v preteklosti usmerjal to gledališče in mu dajal po svoji zamisli smer in skrbel za njegovo umetniško izpoved. Treba je reči, da je prav Babič v določeni

nem trenutku trgal repertoar iz povojne ozke ideološke usmerjenosti in je skušal dati bolj vseslovenski in umetniški teater. Babič je v teh in poznejših letih pokazal, da ima sposobnosti režiserja, s katerimi more realizirati tudi velike odrske tekste.

Kako je pristopil k temu ruskemu delu? Skušal je dati predstavi čim sijajnejšo in čim veličastnejšo zunanjo podobo. Oddaljil se je od Tolstojeve naravnosti in včasih tudi od krute resničnosti dogodkov tako, da jih je dvignil v nekako epsko pripoved. S tem je dosegel, da je bila predstava res veličastna na zunaj, izgubila pa je na notranji prepričljivosti. Glavni junak je nekako junak pripovedi in njegova katarza je, kot bi jo rahlo podoživljal za nekoga drugega. Gospodar je skoraj dognan na tako negativno pot, ki sama po sebi opravičuje ali je vsaj precejšnja olajševalna okoliščina pri nezvestobi žene. Matrijona, ki snuje in vodi k zločinom, je kot jegulja, ki je ali ni soodgovorna za vse, kar se dogaja. Njen mož Akim je v svoji pretirani brbljavosti preneznaten in skoraj že mestoma smešen v izpovedih prave resnice in pravilne življenjske filozofije.

In tako bi lahko naštevali naprej. Zdi se, da je drama kljub dobri igri v splošnem premalo prizadela gledavca. Razen tega nisi čutil, da gledaš na odru res ruske ljudi, ki dihajo ruski zrak.

Vendar ne manjka v predstavi zelo lepih prizorov. Predvsem sta ustvarila lepi podobi Anton Petje in Bogdana Bratuževa oba lika; skrbno sta naštudirala vloge in izvedla svojo igro dosledno do konca, čeprav bi v oblikovanju samem morda mogla dodati še več razvojnih stopenj in vsakovrstnih izpovedanih sprememb. Tudi Mira Lampetova je pokazala lepe igravske izraznosti in upamo, da bo prav s svojo igro mogla pomladiti že nekoliko statični igravski izraz gledališča. Med ostalimi igravci je treba omeniti Jožka Lukeša, ki je zelo plastično izoblikoval in dosledno odigral hlapca Mitriča.

O celotni predstavi bi lahko rekli, da je kljub kakim pomislekom lepa predstava.

pj

TRZASKI KULTURNI KOLEDARČEK

1. Odprta razstava slikarja Tonea Miheliča v Tržaški knjižarni.
5. Pričetek študijskih dni slovenskih izobražencev v Dragi. Prvi dan referata dr. Jožeta Gorčarja, univ. prof. iz Ljubljane, in pesnika Cirila Zlobca, urednika iz Ljubljane, Prosvedno društvo Prosek - Kontovel priredi proslavo 25-letnice osvoboditve z nastopom pevske zborov in proseške godbe. — Spominska komemoracija bazoviških žrtev s petjem, recitacijami in govori živih prič predvojnega in vojnega trpljenja našega naroda. Pred spomenikom na bazoviški gmajni prirede to proslavo slovenske politične in kulturne organizacije iz Trsta in Gorice.
6. Nadaljujejo se študijski dnevi v Dragi. Zjutraj somašuje s šestimi duhovniki iz različnih slovenskih pokrajin dr. Stanko ske nadškofine, in ima verski govor. Dopoldne predavanji prof. Tomaža Pavšiča iz Idrije in dr. Emidija Susiča iz Gorice. Popoldne predavanji dr. Maksa Miklavčiča, dekana bogoslovne fakultete iz Ljubljane, in prof. Edvarda Kocbeka iz Ljub-

ljane. Koreferate so imeli: prof. Maks Sah in dr. Vladimir Vremec, oba iz Trsta. V nedeljo pa dr. Matej Poštovan iz Trsta in pisatelj Lev Detela z Dunaja.

Popoldne spominska svečanost bazoviških žrtev slovenskih in italijanskih organizacij z govori in kult. sporedom. Na tej proslavi so sodelovale tudi nekatere italijanske organizacije in so bili tudi govori v italijanščini.

- 6.-9. Zgodovinska razstava v Prosvednem domu v Bazovici ob 40-letnici ustrelitve bazoviških žrtev.
- 7.-14. Kraški teden: študijsko srečanje o Krasu, kraška ohcet, nastop rezijanske folklorne skupine, nastop domačega pevskega zbora,
20. SG ponovi na Opčinah Istvana Őrkenyja komedijo »Totovi«.
27. Na prazniku grozdja v Boljuncu nastop m. zbora Srečko Kosovel iz Ajdovščine pod vodstvom K. Koloinija, meš. pevskega zbora F. Prešeren iz Boljunca pod vodstvom D. Žerjale in folklorne skupine E. Ruzzantini Pavani iz Padove.

GORISKI KULTURNI KOLEDARČEK

- 11., 12., 13. Študijski dnevi goriških dijakov v Zabnicah. Predavata dr. Kazimir Humar in prof. Oskar Simčič.
2. V kat. prosv. društvu Hrast - Doberdob gostuje dramska skupina Čaven iz Sv. Križa - Dobravelj z igro »Dobrodošla Miss Agatha«. — Koncert komornega pevskega zbora iz Celja v Ronkah.
13. V pd. Jezero v Doberdodu koncert komornega zbora iz Celja. — Na septembrskem slavlju p.d. Hrast v Doberdodu nastop m. pevskega zbora iz Postojne in Fantov izpod Grmade.
14. Na septembrskem slavlju p. d. Hrast nastop folklorne skupine Djuro Djakovič iz Slavonskega broda.
18. SKGZ priredi v Gregortičevi dvorani spominsko svečanost ob smrti pisatelja F. Bevka. Govorijo V. Černo, Ivo Marinčič, Rado Bednarik in Boris Race. Igravci SG berejo odlomke iz njegovih del.
- 19.-20. Na pevskem tekmovanju Seghizzi nastop pevskega zbora: tudi J. Gallus iz Trsta, Vasilij Mirk s Proseka-Kontovela in Mirko Filej iz Gorice.

ZAPUŠČINA

Posiljam Mladiki 25.000 lir, ki jih je v svoji oporoki določil A. T. za Vašo revijo. Ne želi, da bi ga podpisali s polnim imenom. Pozdrav N. S.

Umrlemu gospodu se ne moremo več zahvaliti za njegovo dobro misel. Vemo, da je pokojnik razdelil svoje sicer skromno imetje samo za slovenske ustanove, ki so res pomoči potrebne. A ta dogodek nam daje priložnost, da pomolimo za številne dobrotnike. Pomislimo samo, koliko so naši dobri ljudje darovali za naše prosvetne ustanove, za naše domove, za ogrevanje cerkva, za orgle in zvonove, za uboge in lačne v fari itd. Govorili smo o tem na eni izmed sej prosvetnih delavcev. Mislimo, da je to darilo priložnost, da tudi sklepe tistega razgovora povemo.

Vsak prosvetni dom mora imeti knjigo, v katero se vpisujejo zapuščine in darovi. Naj bo ta knjiga skromni spomenik v vsakem prosvetnem domu, spomenik tistega blagega človeka, ki je morda v svojih poslednjih letih življenja mislil na to, da mora nekaj pomagati pri tem, da bo v župniškem prosvetnem domu ali pa v osrednjih prostorih v središču mesta, poskrbljeno za to, da bo tam raslo slovenstvo in da se bo gojila slovenska beseda. Ne more biti lepše besede kot je to za človeka, ki je ostal zvest materini govoric in veri svojih očetov.

Na pokopališču bo imel darovavec skromni spomenik. A v teh domovih bo ta spomenik vedno živ, ker ga bodo rodovi znova in znova obnavljali, ko bodo prebirali, kako so v preteklosti slovenska središča živela.

Darovi naših ljudi so temeljni kamni v stavbi naših domov. Ti darovi so najbolj nesebična misel, ki mora dajati vero v prihodnost naši mladini, kamni, ki so najmočnejši v stavbi.

Pri tistem razgovoru smo tudi sklenili, da se bo vsak naš župniški dom spominjal svojih dobrotnikov vsaj pri eni skupni maši in molitvi. Teh molitev naj bi se udeležili vsi, ki v te domove zahajajo. Mislili smo, da se na ta način najlepše oddolžimo mrtvim, pa tudi živim dobrotnikom.

Na tistem razgovoru smo bili daleč od tega, da bi koga silili ali

pregovarjali, naj svoje imetje zapusti naši prosvetni skupnosti, če morda ima svojce ali človeka, ki mu je blizu. Morda pa smemo reči, da bo naredil prav tisti, ki nima nikogar, da posveti svoje imetje prav v tiste slovenske dobre name, ki se mu zdijo vredni njegovega darila. Vsak najmanjši dar naj Bog tisočero povrne.

KAKO, DA NI VEČJEGA ODZIVA?

Tudi Vaša revija spremlja naše šolstvo in je ob ustanovitvi nove strokovne šole vabila mladino, naj se vpiše. Čudim se, da se je tako malo učencev odzvalo. Toliko časa smo čakali na šolo, zdaj pa je tako malo zanimanja. Kaj pravite? S. L.

Mislimo, da je največji vzrok tako nizkega vpisa v tem, da je bila šola odprta prepozno: mnogi so se namreč vpisali že na druge šole. Potem ni bilo staršem in učencem dosti jasno, kakšne možnosti ima dijak za zaposlitev, ko to šolo konča. Vnela se je celo neka debata in nekateri so govorili proti šoli. Niti učenci, niti starši se v tej zmedbi niso znašli. Prepričani pa smo, da bo zanimanje za šolo večje že prihodnje leto, ko bo zavod dobil bolj izkristalizirano fizionomijo. Dolžnost šolnikov in vodstva te šole pa je, da se v značaj tega zavoda poglobijo in slovensko javnost seznanijo s številnimi ugodnostmi šole.

ALI BO TUDI PRIHODNJA PREŠERNOVA PROSLAVA SKUPNA?

Zadnje skupno Prešernovo proslavo smo v Trstu menda vsi zelo toplo pozdravili. Ali mislijo naše osrednje prosvetne organizacije tudi na prihodnje? Bo tudi prihodnja skupna? Vsekakor upamo.

Mladinski krožek

Ni bilo sicer še govora o podrobnostih te proslave, izražena pa je bila že volja, da bi bila tudi prihodnja skupna. Upamo, da jo bo mogoče tudi res izvesti.

SREČANJE

Uredništvu Idrijskih razgledov in Kapelj prirejata kot nadaljevanje tupelškega in tržaškega sreča-

nja med primorskimi revijami javni pogovor za okroglo mizo pod naslovom »Specifičnost razvoja Slovencev v različnih družbenopolitičnih sistemih«.

Na srečanje, ki bo 5.12.1970 ob 19,30 v Idriji, so povabili predstavnike revij Mladika (Trst), Most (Trst), Obala (Koper), Srečanja (Nova Gorica), Zaliv (Trst).

RAZSTAVE

Tudi zategadel je bilo več slik na razstavi zanimivih. V nekaterih slikah je pokazal tudi novo tehniko.

ATILIJ KRALJ (CARLI)

Atilija Kralja smo doslej poznali bolj po njegovem izredno izbrušenem okusu v opremljanju stanovanj in domov. Zdaj pa se je predstavil tudi kot slikar. Za Miheličem namreč rastavlja v Tržaski knjigarni zdaj Kralj.

Tudi Kraljeve slike vzbude takoj pozornost. Izdelane so v tehnikah, ki ni običajna, imajo neko živo izraznost in učinkujeje res prijetno. Atilij Kralj je pač mojster v dekoraciji, zato ne moremo mimo, ne da bi poudarili to značilnost njegovih slik. S prefinjenim okusom je stene za kupi knjig oživel, da so vse drugačne kot pa so bile tedaj, ko so bile prazne.

Kralj je lirik v teh izpovedih. Lirik s tankim poslušom za kombinacije predmetov in s poslušom za njihovo nevsiljivost. Vse je kot slučajno, a nič ni nakopičenega in natrpanega.

Tudi linija peresa je elegantna, morda tu pa tam v senci preveč poudarjena, vendar kljub temu iz razdalje učinkovita.

Tako se Atilij Kralj pridružuje našim slikarjem in mnenja smo, da bo svojo pot še izpopolnil, saj je razstava teh slik (sicer razstavljenih že v Barovici in na Opčinah) šele njegov prvi nastop v javnosti.

jp

AK. KIPAR FR. GORSE BO RAZSTAVLJAL

13. nov. bo ak. kipar France Gorše razstavljal v galeriji Slama v Celovcu. Njegova dela so v lesu, žgani glini, bakru in bronu.

Za dobro voljo

Otroške doklade so še edini spomin na nekdanje nizke cene.

☆

Vlak se na neki lokalni železnici mirno pomika naprej sredi cvetočih travnikov in žitnih polj. Nenadoma se vlak ustavi s tako silo, da nekemu potniku pade kovčeg iz mreže na glavo. Potnik pogleda skozi okno in vpraša: »Kaj pa je?«

»Nič hudega,« odvrne železničar, »krava je na tračnicah.«

»Smo jo povozili?«

»Ne, ne. Vozili smo za njo, zdaj smo jo pa došli.«

☆

Intervju:

Mož: »To bi bilo torej moje mnenje. Žal je moja žena pri sorodnikih. Če vam je do njenega mnenja o teh vprašanjih, vam jih lahko povem. So ravno nasprotna od mojih.«

Na sodišču:

Sodnik: Zakaj tepete ženo?

Obtoženec: Take mi pravi, da se ne morem premagati.

Sodnik: Kaj pa vam pravi?

Obtoženec: Ne vem, gospod sodnik, če bi ponovil pred vami:

Nič se ne bojte. Tu slišimo marsikaj hudega.

Obtoženec: Torej — — Kadar se razjezi, vpilje: »Kar nabij me, če upaš. Bom že dobila kakega trapa-stega sodnika, da te bo vrgel v zapor, potem bo pa mir.«

Sodnik: Dovolj. Oproščeni ste.

☆

Narednik rekrutu: »Kaj, še tal ne znate poribati. Kaj pa ste v civilu?«

Rekrut: »Doktor prava.«

Narednik: »No, rad bi videl kakšno svinjarijo imate v svoji pisarni!«

Gospa novi služkinji: »Kako pa da je ta stol poln prahu?«

»Saj mora biti, ko pa že ves teden nihče ne sede nanj.«

☆

»Očka, vso križanko sem rešil. Pridi mi pomagat, manjka mi samo še zadnja beseda!«

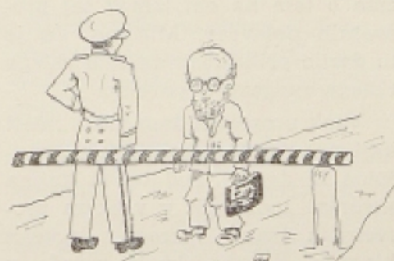
Oče pa: »Vprašaj raje mamo!«

☆

»Draga Marička! Oprosti, ker že tri dni nisem prišel k tebi. Prijatelj je dobil sina, pa smo se ga tako napili, da nisem mogel niti k sebi, kaj šele k tebi.«

☆

PREDLOG ZA DRAGO 1971

(Predavateljem iz SR Slovenije - v smislu nasvetov urednika Gospodarstva)

Carinik: »Ima kdo kaj deponirati?«

Dr. Zajec: »Jaz, nekaj dekagramov mesa.«

Carinik: »Pečenka?«

Dr. Zajec: »Ne, možgani.«

Carinik: »Svinjski ali telečji?«

Dr. Zajec: »Moji.«

Carinik: »Pa saj jih boste vendar potrebovali.«

Dr. Zajec: »Verjetno ne, saj sem bral v Gospodarstvu, naj jih raje pustimo na meji, če gremo predvot v Drago.«

MLADIKO lahko kupite

V TRSTU:

- v knjigarni Fortunato
- v Tržaški knjigarni
- v prodajalni časopisov na končni postaji openskega tramvaja
- pri Parovelu v galeriji Tergesteo

NA OPCINAH:

- v prodajalni časopisov na končni postaji openskega tramvaja

V DOLINI:

- ♦ pri šolskih sestrah

V GORICI:

- v Katoliški knjigarni

Ta številka je bila zaključena 29. okt. 1970.

BANCA DI CREDITO DI TRIESTE

TRŽAŠKA KREDITNA BANKA

GLAVNICA LIR 600.000.000 VPLAČANIH LIR 300.000.000

TRST - ULICA FABIO FILZI ŠT. 10

TEKOČI RAČUNI - HRANILNE VLOGE

KROŽNI ČEKI - VARNOSTNE SKRINJICE

NEPREKINJENA BLAGAJNA

MENJALNICA TUJE VALUTE

☎ 38-101 - 38-045 Brzovajni naslov: BANKRED

TVRDKA

Kerrië

USTANOVljena leta 1888

TRST

TRG S. GIOVANNI, 1

TEL. 35-019

Emajlirani štedilniki najmodernejših oblik na vsa goriva. Popolna oprema za kuhinje, jedilnice, restavracije iz emajla, nerjavečega (Inox) jekla, stekla itd. Električni likalniki, sesalci za prah, pralni stroji, grelci za vodo, hladilniki. Dekorativni predmeti umetne obrti, od keramike do brušenega kristala. Lestenci ter vse vrste električnih luči, klasične in moderne oblike.

R I M - Slovenski „Hotel Bled“ ITALIJA

Lastnik Vinko LEVSTIK

ROMA - Via S Croce in Gerusalemme 40 - Tel. 777-102, 7564783

Blizu železniške postaje - Direktna zveza z avtobusom št. 3

Domača kuhinja - Vse sobe s prhami.

CENA 200.- LIR